

Dnešek

ROČNÍK I.

V PRAZE 8. SRPNA 1946

ZA Kčs 3.5

Kolem rozsudku nad t. zv. protektorátní vládou ING VLASTIMIL LOUD

Chamberlain a Mnichov v anglickém pojetí E. ERDÉL

Přicházím z periferie republiky MICHAL MARI

Divadlo ve »Velkém státě« ANTONÍN FENC

Atomické odzbrojení DR JIŘÍ ALTE

Po rozsudku DR VLADIMÍR MINAŘÍ

Pro očistu ve stranách — UNRRA — Hospodářství bez koordinace — Citát ze staré Shawa — Byrokracie — Co jest reakce — Agraria rediviva? — Polemika o ovoci — Vídeňští Češi — Zapomnělo se na SČM? — Dnešek na ulici — Listárna redakce.

Co móda diktuje
není pro Vás již nedo-
stupné, na každý mód-
ní odstín přebarví šaty
a látky barvy Brauns.

Brauns
dokonalé barvení doma

PŘIJMEME OKAMŽITĚ
1 stavitelského asistenta s praxí
Zn. „Sev. Morava“

Ke všem oslavám, letním slavnostem,
garden party a karnevalům

OHŇOSTROJE,

pochodně, řecké ohně, bengálská osvětlení,
barevné mlhy atd. od firmy

B. H Á J E Ě,
továrna chemicko-pyrotechnická
společnost s r. o.

Přemyšlení
p. Zdiby u Prahy

Je-li kdo povolán posoudit naučný slovník po stránce jeho užitečnosti a prospěšnosti, je to zajisté novinář, který takřka denně musí svou práci opíratí o slovník. Slovník politický a hospodářský už v prvních arších svědčí o tom, že jeho tvůrce má zcela mimořádné schopnosti pro zdárné naplnění svého úkolu.

EDUARD BASS

o sešitovém díle

Příruční slovník politický a hospodářský

od dra JAROSLAVA KOLÁŘÍKA

Autor jako aktivní novinář je si plně vědom toho, co čtenář potřebuje k běžné informaci a jakým způsobem mu to podati. Vytvořil dílo precísní, hutné ve výkladu, bohaté v názorné dokumentaci a bystře přihlížející k denním potřebám a zájmům čtenářstva.

Dosud vyšlo 41 sešitů. Do ukončení díla možno počítati ještě s 10 až 12 sešity, které vyjdou ve lhůtách asi třinekdělních.

Sešit 1—39 v úhrnné ceně Kčs 137.80, další sešity à Kčs 12.—

U knihkupců.

Fr. Borový.

OBSAH DNEŠKA Č. 19: FERDINAND PEROUTKA: Co jest reakce. — E. ERDÉLY: Chamberlain a Mnichov v anglickém pojetí. — O. KAPP: O industrialisaci Slovenska a dvouletém plánu. — ANTONÍN FENCL: Divadlo ve »Velkém státičce. — MICHAL MAREŠ: Přicházím z periferie republiky. — O osobní odpovědnost. — Agraria rediviva? — Nebezpečí idealisace. — Tragedie selských žen. — Nedotčené rezervy pracovních sil. — Patří technici do generálního ředitelství? — Ohlas z Dolních Chobotic. — Vysokoškoláci a pracovní povinnost. — Zapomnělo se na SČM? — Ceny ovoce. —
Listárna redakce.

VYDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 390-51 až 54. — Účet postovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohlédací pošt. úřad Praha 25. — Odpovědný redaktor Ed. Vejperta. — Tiskne Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 39.

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

Kolem rozsudku nad t. zv. protektorátní vládou

Autor tohoto článku byl jedním z přisedlících národního soudu, který rozhodoval o vině protektorátní vlády a určoval jí trest.

Dne 31. července 1946 byl skončen proces se členy t. zv. protektorátní vlády, který byl zahájen 29. dubna letošního roku.

Proces, jehož průběh i výsledek jsou obecně známy, byl beze sporu největším politickým procesem, který byl u nás v republice (včetně první republiky) kdy veden. Byl a také asi zůstane nejzávažnějším procesem, který se ocitl před národním soudem, zřízeným dekretem presidenta republiky ze dne 19. června 1945.

Nejzávažnějším byl tento proces už proto, že v něm měla být na přesných vahách ohodnocena se stanoviska národní etí nejtrudnější doba našeho národa a měl v něm být zhodnocen postoj těch, kteří národ vedli, lépe řečeno administrovali po dobu t. zv. protektorátu.

Co to byl protektorát? Řečeno politicky, byl protektorát Čechy a Morava aktem jednostranného násilí se strany Německa, tedy byl dílem německého zločinu, jehož se Německo dopustilo proti českému národu. Okupace zbytku českých zemí byla beze sporu aktem válečným, nikoliv podle mezinárodně právních norem, nýbrž nepřátelským válečným útokem na zemi, která již napřed byla zbavena, rozhodnutím mnichovské čtyřky, jakýchkoliv možností obrany.

Ceskoslovenská republika byla Mnichovem hozena přes palubu a její smrt byla dokonána 15. března 1939. Údobí t. zv. druhé republiky možno označit za dobu pozvolného umírání se všemi průvodními zjevy. To znamená, že druhá republika byla sice ještě mezinárodně uznávaným státem — ale bez vlastní vůle a možnosti samostatného rozhodování.

Diplomatickou groteskou možno nazvat i garancii čtyř mnichovských velmocí, které dokonce se vzájemně zavázaly garantovati hranice násilně okleštěného státu a když došlo ke zločinnému jejich porušení — pak se Francie s Anglií spokojily papírovým protestem.

Národ, opuštěn všemi, i se svou zemí se stal obětí násilníka a lháře, který se nerozpakoval zahrát před světem hnusnou komedii se starcem — dr. Háchou.

Komedie byla prohlédnuta a alespoň diplomaticky náležitě zhodnocena zástupci velmocí, které se už v Mnichově necítily vázány smlouvou (viz Francie) a které své stanovisko potvrdily znovu 15. března.

Tento fakt je pro nás dnes úžasným politickým materiálem, jehož váhu by nebylo radno zlehčovati nepředloženými věcmi a zvláště pak státně-politicky nedomyšlenými činy.

A právě tento 15. březen 1939 se stal východiskem obžaloby proti členům t. zv. protektorátní vlády, z nichž většina, t. j. 3 z pěti obžalovaných se stali jejími ministry teprve 19. ledna 1942.

Můžeme se směle ptáti: Nebylo by bývalo účinnější postupovati chronologicky, t. j. v onom časovém postupu, který by odpovídal sledu událostí?

Nebylo by bývalo správnější, chci-li s konečnou platností posuzovati 15. březen 1939, aby národnímu soudu odpovídala nejprve Beranova vláda, a to celá vláda, která seděla v onu osudnou noc ze 14. na 15. březen?

Pak totiž by proces s t. zv. vládou protektorátní měl logickou souvislost.

Tento logický a chronologický nedostatek skreslil v samém základu konstrukci žaloby proti dr. Krejčímu a spol., neboť jí chyběl patřičný úvod.

Takto byl posuzován jen určitý úsek, který byl výsledkem činů, jež byly precedens, a to velmi silné a řekněme rozhodující povahy.

To by byl nedostatek logiky.

Ale nepoměrně nesnadnější je úkol souditi činy politické podle retribučního dekretu o národním soudu, který není ani revolučním tribunálem — jak se mylně domnívá na př. p. prof. dr. Hobza ve svém článku v »Rudém právu« — ale který je ve svém jednání naopak vázán trestně právními a procesuálními předpisy.

Je možno činností politickou bezpečně zvažiti těmito předpisy a normami trestního práva?

Těžkosti tohoto řešení se ukázaly velmi zřetelně právě na tomto procesu a potvrdily onu pravdu, která říká: Buď ustaven opravdový revoluční tribunál jako náhlý soud, který se neřídí daným právem — anebo nemohu žádati od soudu, byť lidového, ale vázaného danými právními normami, aby soudil jako revoluční tribunál.

Protektorát byl jedinečným případem v preludiu II. světové války. Není obdoby v Evropě ani mimo pevninu. A proto je samozřejmé, že nemohu porovnávat procesy, vedené v jiných státech, a případné tresty s oněmi, které jsou vyhlášovány před soudy českými nebo slovenskými. Zcela jiný byl ve své podstatě i v průvodních zjevech případ Pétainův nebo členů jeho vlády ve Vichy a ten byl opět odlišný od případu Mihajlovičova v Bělehradě. Ba je úplně jiný a silně se odlišující případ Tisův a t. zv. vlády samostatného slovenského státu, než je případ t. zv. protektorátní vlády v Praze.

Podobných otázek, s nimiž se musel národní soud vypořádat v řečeném procesu s protektorátní vládou, bylo velmi mnoho. Národní soud se jimi zabýval však až během procesu, případně po jeho skončení. Ale nebylo povinností, aby již v celých přípravách takového procesu byly tyto a podobné otázky řešeny těmi, kdož jsou za jeho přípravu odpovědní? — Národní soud měl rozhodovati již jenom o výsledcích těchto přípravných prací!

Nebo na příklad je konstatována již při zahájení procesu přítomnost vojenských znalců, jejichž posudek byl také vyslán rozhlasem. Neptám se jen, bylo-li ho vůbec zapotřebí, ale rozhodující pro mne jest, kdeže zůstali znalci z oborů práva mezinárodního, ústavního, znalci političtí atd.? Byla zde jen vojenská zrada otázek stěžejní? Nebo snad šlo jen o to, aby se znalecky konstatovalo, že byli to právě jen dva naši parašutisté, kteří byli vysláni společně se skupinou Gabčíkovou k provedení atentátu na Heydricha a kteří se dali svěsti odměnou 10 mil. K a zradili své kamarády a s nimi i stovky jiných vlastenců a odbojových pracovníků?

Mohl bych v těchto poznámkách ještě dlouho pokračovati, ale prozatím nebudu. Opakovali bychom věci známé, a proto připojíme jen na okraj procesu několik poznámek.

Proces byl vyslán rozhlasem, přesto, že existovalo nebezpečí, že během jednání vyjdou najevo věci, které v zájmu státu měly zůstati utajeny. Toto vysílání by bylo zařízením odpovídajícím stoprocentní demokracii, kdyby... A tu jsme u toho háčku. Buď vysílám doslov-

ně celý proces, v plné jeho šíři, nebo se spokojím jen s rozhlasovým reliefem, jemuž věnuji 1—2 hodiny denně, a to objektivním reliefem. Je však naprosto chybnou reží, když začnu vysílat celý průběh, pak ubírám a ubírám a nakonec pustím celou 8hodinovou závěrečnou řeč národního prokurátora a potom, když má dojít řada na řeči obhájců a obžalovaných — rozhlas vypnu. — Poslouchá se tím objektivně? Nikoliv, třebaže se tento národní soud snažil a opravdu snažil objektivně postupovat. Ovšem, že otázka vysílání neležela v kompetenci národního soudu.

Náš tisk referoval rovněž o průběhu líčení. Ale referoval objektivně? Mnohé listy ano, jiné nikoliv. A co bylo důsledkem toho, když selhal i rozhlas? Nic více a nic méně, než že si naše veřejnost ohodnocovala proces a pochopitelně i výsledek podle toho, které noviny právě četla. A nejen to! V mnoha listech byly tištěny články, v rozhlasu byly přednášeny a i v parlamentě bylo o procesu mluveno, a to všechno způsobem, který mohl mít vliv na rozhodování soudu. Je možné takto překračovat zákony, když chceme jiným vytýkat, že je nedodržovali?

Skončí se průvodní řízení, je po řečech a líčení se odkládá na neurčito. Druhého dne je porada soudu, kde je jednáno o vině i o trestu.

A nyní! Jedná o tom vláda, z vlády se přenáší jednání do Národní fronty a odtud do předsednictev politických stran. Začne se uvažovat, zdali přisedící národního soudu tam sedí jako osvědčení vlastenci — jak stanoví dekret o národním soudu, nebo jako zástupci politických stran. Je možno vůbec takto uvažovat, když s přisedícími nikdo nejednal jako se straníky a když při tom tyto přisedící skládali slib, že budou soudit podle svého nejlepšího vědomí a svědomí? Zde rozhodně není něco v pořádku! — Buď jsme dělali národní soud jako nadstranickou, opravdu národní, t. j. bezpartajní instituci, jako nezávislý soud, anebo chceme snad kopírovat nacistický Volksgericht? To přece, doufám, nechtěl a nechce v našem národě nikdo!!

Konečně padne rozsudek do hrobového ticha jednacích síní. Je pochopitelné přijat se smíšenými pocity. Jedněm je přísný, druhým nedostatečný, co do výše trestů. A tu se začne jednou ze čtyř stran Národní fronty organizovat protestní akce proti nízkým trestům. Div, že se z přisedících obratem nenadělají kolaboranti, třebaže stanov dekret o národním soudu — že jen osvědčení vlastenci mohou se jimi státi.

A proč to všechno? — Jedině proto, že nepadl rozsudek smrti? — Není doživotní žalář a 25 let dostatečně přísným trestem, právě jako tresty ostatní a navíc, které byly prokázány?

Mluví a píše se o zradě, vzpomíná se zrádného pana Miloty z Dědic, jako by se zapomínalo, že národní soud uznal vinnými všechny obžalované již jen proto, že těmi ministry byli a tudíž odmítl tím jakoukoliv součinnost vedoucích osob v národě s násilnickým okupantem jako nepřipustnou se stanoviska národní cti. Ze národní soud musel přihlídnouti i ke kladným činům obžalovaných, k tomu jest povinován podle předpisů retribučního dekretu.

A národní soud, zváživ všechny tyto věci a okolnosti, rozhodl o vině všech a jejich trestu, snaže se o objektivní, nikým a ničím neovlivněné rozhodnutí. Právě jako přisedící tohoto soudu mohou tuto skutečnost konstatovati právě tak, že byl-li rozsudek prací tohoto kolektivu, není možno totéž konstatovati o důvodové zprávě, kterou přisedící slyšeli po prvé, když ji předseda soudu veřejně předčítal.

Tak národní soud v tomto procesu se rozhodoval jen na podkladě sneseného procesního materiálu a není jeho vinou, museli-li pak vyhlásit takový rozsudek, jaký vy-

hlásil. Vina leží někde jinde a v tom, o čem se dosud ještě nemluvalo veřejně.

Proti rozsudku národního soudu není odvolání — stanoví presidentův dekret. Je možno s ním být nespokojen, tak jako asi všichni přisedící, každý podle svého vědomí a svědomí, ale je ho důlžno respektovat, neboť jinak bychom podryvali všechny pocit právní bezpečnosti a úcty k zákonům, které jsme si sami dali.

Ing. Vlastimil Louda

poznámky

Pro očistu ve stranách

Před týdnem proběhla tiskem zpráva, že komunistická strana chystá ve svých řadách čistku. Podle fakt, jež byla uvedena, lze soudit, že se komunisté skutečně rozhodli neponechat ve svých organizacích nikoho, kdo by mohl působit straně ostudu a kdo není zkrátka řádným občanem. Čekalo se již před volbami, že strany podniknou takovou akci. Komunisté jako nejspěšnější mají jistě největší možnost přikročit k takové čistce: na deseti, stu, na tisíci členech nezáleží. Mají ostatně nejvíce důvodů, aby usilovali o čistotu svých řad, ponechávají jako mrdy k světlu táhly se velmi rozmanitě živly k této straně v naději, že uspokojí jejich ctižádost, hrabivost, nebo milosrdně zakryje jejich hříšky a hříchy. Je si přát, aby se tato akce naplno podařila, a aby všichni nehodní byli ponecháni za dveřmi. Je si přát ještě více: aby se nemohli dostat do žádné jiné strany. Bylo by proto dobře, aby komunisté oznámili v místním koordinačním výboru, které občany odmítli přijmout definitivně do svých organizací. Ostatní strany by tak byly aspoň varovány. Podobná praxe byla zavedena na příklad ve vzájemném informování stran o tom, zda ten či onen občan není členem více politických stran současně. Zde je tedy příležitost pokračovat v této praxi v širším měřítku.

Je nepochybně naděje, že ostatní strany odmítnou přijmout každého, o kom se dovědí, že nemohl být přijat do komunistické strany nebo v ní ponechán, jestliže se přesvědčí o závažnosti důvodů takového rozhodnutí. Bylo by aspoň velmi třeba, aby soutěž se mezi stranami nezcvrhla v nekalou soutěž a aby především ve věci občanské a národní cti strany neprovozovaly dumping. Touha po moci musí mít také meze, a záleží na míře citlivosti, kam budou tyto meze položeny a zda budou vůbec vytýčeny. Víme, že také ostatní strany se staly útočištěm lidí, kteří by neměli být pouštěni do společnosti poctivých občanů. Proto by jistě každý uvítal s ulhčením, kdyby také ostatní tři strany provedly takovou vnitřní čistku. Co záleží na tom, jestliže počet odmítnutých bude reprezentovat jeden nebo dva mandáty do sněmovny? Důležitější bude, aby tento počet byl vyčerpávající. Jestliže se strany dovedly shodnout na tolika věcech, vzbudily by nesporně pocit důvěry u všeho občanstva, kdyby se shodly také v tomto bodě. Ukázaly by, že mravnost je více než moc. My víme o správnosti této zásady. Rádi bychom jenom viděli, že se na ní dovedou shodnout také přímí interesenti, to jest strany.

v. m.

UNRRA

Kolika směry se mohou rozeběhnout myšlenky nad přešlápkou z UNRRA!

Jak asi se dostal balíček s označením: Packaged by HIRAM WALKER & SONS, Inc. Peoria 1. Illinois až do Prahy nebo na břeh poklidné Lužnice?

UNRRA hodně pomohla, podle prosté zásady: méně postižení válkou, více postiženým válkou. UNRRA, to jsou drobné balíčky, které obsahují roztočivné věci, ale UNRRA to jsou také traktory, lokomotivy; to je obilí, to jsou suroviny, to je prostě mnoho a mnoho věcí, které poválečné Evropě hodně pomohly a místy ji zachránily před hladem. Ale především je UNRRA organizace. Toto slovo se dostává stále více kupředu v různých projevech, hovorech, poradách, v tisku a jinde. Jádro hospodářských starostí posledních desetiletí není již ve výrobě. Pro techniku není obtížným problémem postavit továrnu, a níž by vyjždělo jedno auto za druhým. Pro zemědělskou techniku a chemii nebylo nepřekonatelným problémem postarat se o to, aby pole dávalo daleko větší úrodu, než dávalo v minulém století. To vše a jiné dá hodně pře-

mýšlení, starosti, ale jde to stále kupředu. Nesnáž je spíše v tom, aby vyrobené věci se dostaly k tomu, kdo jich potřebuje. To je věc dopravy a distribuce. Už dnes se ukazuje, že v některých oborech platí spotřebitel v ceně zboží, které potřebuje, daleko více za distribuci než za výrobu. Což mnohé vede k tomu, aby se vedle snížení výrobních nákladů starali o snížení nákladů distribučních. A tu zase se setkáváme se slůvkem *organisaace*. Záleží na ní při výrobě, záleží na ní při distribuci. A v poválečné Evropě, kde mistry vlaky dlouho ještě nebudou jezdit podle přesného jízdního řádu, ukázala UNRRA, že je možno rychle a dobře zvládnout i velmi těžké problémy organizační.

A nad Breakfast ration type K napadá jiná myšlenka: jaký by byl blahobyt ve všech koutech světa, kdyby bylo možno po světě nějak zorganizovat všechny síly pracujících tak, aby jedni pracovali pro druhé, aby se všichni navzájem doplňovali, aby si všichni pomáhali. K tomu je potřeba zase organizaace. Organisaace sociální. Organisaace, která by to a to vyráběla pro to, že to lidé potřebují. Stávalo se před válkou, že v některých zemích lidé měli bídu, protože nemohli udat přebytky svého obilí, své bavlny, svého oleje, zatím co na druhé straně světa lidé hladověli. Říkalo se tomu: nadvýroba. Ale nebylo nadvýroby. Byla špatná organizaace. Nejen výroby a spotřeby, ale celé společnosti.

Prostý balíček Breakfast ration type K nutí také k srovnání, jak žijeme my a jak žijí tam na druhé polovině světa. Jak žijí v nezákladnějším slova smyslu. Jak jedí, jaký mají oběd, jakou mají přesnídávku. Jak dlouho bude musít se učít náš potravinářský průmysl, než nám začne dodávat podobné konzervy, jaké nám dodává UNRRA! Jak dlouho bude trvat, než naše tabáková režie bude nám dávat stejné cigarety a podobně balené, jako jsou v přesnídávce UNRRA! Kolik je tu ještě možností pro naši výrobu! Kolik je tu příležitostí se učít z drobností z ciziny! Jak je možno změnit a usnadnit práci ženy v kuchyni!

Technika usnadňuje práci v továrnách i na poli. Je potřeba, aby vznikala více než dosud do našich domácností. Mnohá žena nad články o robotech, které v kuchyni zastanou dvacaterou práci, o ledničkách, pračkách a jiných strojích a přístrojích říká: to vše je hezké, ale ty peníze! Není to jen věci hospodářskou, věci peněz, záleží také na dobré propagandě a výchově. Ženy zpravidla nepočítají čas, kterého je potřeba k práci v kuchyni a domácnosti. Podařilo se je přesvědčit, že jejich čas má velkou cenu, že práce, na kterou stojí stroje, je moudré dát strojům, a získaného času je možno užít k práci, kterou strojem nahradit nelze, bude vpád techniky do našich domácností daleko širší a větší než dosud. Nebylo by špatné postavit u nás při některé příležitosti ukázkou, jak vypadá domek průměrné americké rodiny, aby bylo vidět, že tam na druhé straně zapráhli techniku do práce i v domácnostech daleko více než v Evropě. Jistě nebudeme moct kopírovat vše, co mají v Americe, protože je tam život jiný než u nás, ale jistě by takový domek dal mnoho podnětů pro naši výrobu, která v lectem i v tomto oboru má již své dobré zkušenosti a našla by jistě i možnosti vývozu do sousedních zemí. Potřebujeme získat hodně pracovních sil. Hodně bychom jich našli v našich domácnostech, kdyby práce žen, která se dá nahradit strojem, byla vystřídána strojem. Nejnehavějši je tato starost v zemědělství, kde na ženě ležela největší část drobných a únavných prací; proto bude potřeba, aby technika se neuplatnila jen v zemědělské práci na poli a ve stodolách, ale i v kuchyni statku. Předpokladem je výchovná práce mezi ženami.

UNRRA je dobře organizovaná mezinárodní pomoc. Kus dobré mezinárodní spolupráce; tím záslužnější, že na jiných úsecích mezinárodního života tato spolupráce mistry již vážne a křpípe. Snad činnost s výsledky UNRRA posílá a podníti přemýšlení o tom, jak odstraňovat překážky mezinárodní spolupráce.

V. G.

Hospodářství bez koordinace

Nelze se příliš diviti tomu, že jsme po revoluci zřídili různé úřady, které jsme před tím neměli; nutnost je vyvolala v životě částí než nějaký osobní zájem. Nepokročili jsme však ještě k dostatečné koordinaci jejich práce. V Dnešku u byly o tom již podány zajímavé ukázk. Dnes jen dvě.

Fond národní obnovy má ve svých skladech mnoho movitostí po Němcích. Mezi jiným auta a koberce. Není nutno tvořit si iluze o tom, jak vypadají auta po ročním uskladnění, které je někdy pro nedostatek místa jen velmi chatrné; přece jen to však jsou auta, která jsou ještě většinou schopna jízdy,

a některá z nich vypadají dobře. Mezi koberci jsou některé opravdu mezinárodní úrovně; praví se, že budou prodány do ciziny, abychom tak získali devisy.

Při tom je stav takový, že ministerstvo zahraničních věcí (jedno za mnohé) má jedno auto pro deset oddělení a naše delegace v cizině jsou vybaveny automobily velmi chudě; ve Frankfurtu nad Mohanem máme jedno auto schopné jízdy kromě několika jízdy neschopných, a toto jediné auto ještě nedojelo dál, než z Frankfurtu do Aschaffenburgu. A totéž ministerstvo zahraničních věcí musí pro naše vykradená vyslanectví kupovat v cizině za drahé devisy drahé koberce; kupujeme zkrátka to, co už máme.

Pro beletristu by to možná byla rozkošná groteska. Pro jiné asi ne. Podařilo se nám rozsekát kompetence na haši, ale ještě jsme nenašli prostředek, jak je uvést zase ve vzájemnou závislost. Snad je naděje, až bude hospodářská rada respektována tak, jak by si zasloužila, že k této koordinaci dojde. Ale zatím unikají hodnoty, čas a energie.

v. m.

Citát ze starého Shawa

V »Rudém právu« v klasobraní citátů shawovských uvedli nedávno (citují z paměti) tento citát: »Sociální proměny se nedocilují osobní poctivostí jednotlivců. — Shaw chtěl nepochybně říci, že sociální proměny nejsou výsledkem osobního snažení sebe ideálnějšího, nýbrž že byly a jsou důsledkem hospodářské a společenské zákonitosti, jistě však nezamýšlel říci, že by osobní poctivost jednotlivců byla brzdou sociálních revolucí, reforem a metamorfos. — Naše autorita (Masaryk tvrdila vždy a právem naopak, že bez revoluce hlav a srdcí není myslitelná žádná revoluce sociální a politická a žádná revoluce není myslitelná přirozeně ani bez osobní poctivosti svých nositelů. Všimněme si veliké revoluce, kterou znárodněním prožívá podstatná část našeho průmyslu! Kam bychom došli, kdyby tato grandiózní přeměna nebyla doprovázena nezjistným pracovním zápalem všech, kdo jsou na ni zúčastněni. Zdar hospodářské dechisace našeho pohraničí je obdobně těsně závislý s osobní poctivostí těch, kdo jsou dělníky tohoto mohutného díla. Je obecně známo, jak ostře stíhají — a plným právem — v sovětském Rusku osobní nepoctivost a zistnos svazových činovníků. Jsou porekadla, jejichž pravdivost a nezhodlá a změna systémů nepopře a nepozmení. »S poctivost nejdál dojdeš«, říkali naši pradědové — a s poctivostí nejdá dojdeme i při naší sociální revoluci a proměně. Shawovský citát, který našel v »Rudém právu« nedávno umístění, není z citátů, jež by měly být v dnešním denním tisku publikovány be příslušného komentáře.

Jiří Zhor

Byrokracie

Jako se mění úkoly státu, tak se mění, zvětšuje a rozšiřují jeho administrativa. A tím i přibývá nářků na byrokracii. N to, že — jak se říká — v úřadech jsou lidé, kteří se domnívají, že lidé jsou pro úřady a ne úřady pro lidi. Od let slyšíme: mě ně úředníků, ale dobře placených; stojíme však před úkolem uvést početnost naší administrativy do slušného poměru s hospodářskými možnostmi. Starost: co s byrokracií? není jen v státních úřadech. Je v národních výborech a v znárodněném průmyslu, kde dnes na tři, čtyři dělníky připadá jeden úředník kdezto před lety byl poměr 9:1, 10:1. Nařikáme na přílišný počet úředníků a při tom bylo už bepočet článků i projeví které horlí proti útěku od praktických povolání do úřadů. Stáváme se národem úředníků a zřizenců. Před lety, zejména době hospodářské krise, nebylo divu, že mnohý považoval svůj ideál dostat se kamsi do úřadu a mít tam svoje »málo, a jistě«. Dnes každý, kdo chce pracovat, si může najít velmi slušnou existenci; a přece nával do státních a jiných úřadů a převal do kanceláří trvá. Možná, že je, v tom i to Havlíčkovo: bu že, když jsem policajtem! Bože, když sedím kdesi v úřadě a jsem tam pánem!

Moderní stát má daleko více úkolů než stát minulého století. Proto má i daleko větší administrativu a proto i problémy byrokracie je stále bolestnější. Není to jen u nás. I ve SSSR mají bolesti s byrokracií a největší část kritiky i satiry sovětského tisku je namířena tímto směrem.

Byrokratem se člověk nerodí. Stává se jím teprve v úřadě. Je velmi často donucen se jím stát. Několik let se pokoušel úřadovat tak, jak by chtěl: jednoduše, rychle, tak, jak to vžaduje zájem těch, kteří se k úřadu obraceli. Ale za několik let se vzdává boje. Poznává, že je příliš slabý proti celému tomu složitému soustrojí, které ho nutí úřadovat, vyřizovat žádosti, stížnosti, návrhy, námítky tak, jak se vyřizovaly před tí

Po dvacátém osmém říjnu 1918 přišlo do státních úřadů mnoho byrokratů. Z některých se na konec stali horší byrokrati, než byli ti, kteří přišli z Vídně. Ve snaze být přesný, v houfů předpisů a norem ne vždy jasných, se na konec stále více uchýlovali k literě, místo, aby hledali smysl předpisu. Jiní nějaký čas bojovali s ustrnulostí dosavadního úřadování, až na konec ustrnuli také. — I dnes přišlo do státní správy i jinam mnoho lidí, kteří nechtějí být byrokraty a přece cítí, jak je to ze všech stran tlačí k tomu, aby se jimi stali. — A přišli do úřadů také lidé, kterým dělá úřadování velkou radost. Aniž o tom vědí, zapadají do mechanismu, který je na konec vstřebá a vytvoří z nich byrokraty v celku ne jiné, než jak bývali. — Nebyt byrokratem ve státním a jiném úřadě znamená riziko ustavičných konfliktů s těmi, kteří chtějí, aby se úřadovalo tak, jak se úřadovalo. Je dosti těch, kteří do státních úřadů přišli s dobrým úmyslem nebýt byrokratem. Časem v nich tento úmysl vyhasl. I velmi bystrý a pohyblivý člověk je v tomto státním aparátu příliš malým kolečkem, než aby mohl něco podstatného změnit. — Nebudeme mít lepší úřednictvo, pokud se nezmění celý systém úřadování. — Souběžně s nářkem na byrokracii, na bezduchost úřadování šlo volání po zjednodušení veřejné správy. Ale výsledky těchto snah nebyly valné a proto jedním z nejbližších velkých úkolů bude provést zjednodušení veřejné správy, úřadování v národních výborech, v průmyslových podnikách a jinde.

Jedním z předpokladů zjednodušení veřejné správy je její odpolitování. Státní administrativa je věc politická. Nepolitická, odpolitovaná veřejná správa, neznamená úředníky, kteří se nestarají o politický život; má-li státní a jiný veřejný úředník dobře úřadovat, musí znát základní smysl státu, musí znát jeho úkoly a musí si stále uvědomovat, že je nástrojem, který tyto státní úkoly uvádí v život. Při odpolitování veřejné správy jde hlavně o zmírnění tlaku politických stran na administrativu.

Dnes každá z politických stran považuje za svůj úkol dostat co nejvíce svých příslušníků do různých úřadů. V úřadech jsou organizace různých politických stran. Leckterý úředník ví, že v úřadě sedí jen vlivem a zásluhou své politické strany; ví také, že jeho postup, jmenování jsou závislé na jeho členství v politické straně a není divu, že si své strany hledí více než úřadu. Dost často legitimace politické strany nahrazuje různé schopnosti žádoucí v úřadě. A dosti často také úředník neslouží své straně; opatří několik výhod několika svým známým ve straně a tím je již kryt. Uvažme, může-li nám vyrůst dobrý, nestranný a nestraničský úředník, když bude kolem neustále vidět a vědět, že jeho vlastní práce tak nerozhoduje jako jeho politické přesvědčení. A zase: leckterý v úřadě ví: mně se ne- může nic stát, za mnou stojí moje strana.

Taková je také praxe: je běžné kritizovat resorty, které vedou příslušníci jiných stran; není však žádoucí kritizovat resort, kde sedí exponent »naší« strany. Tím úřady a úředníci unikají opravdové veřejné kritice. — Proto by bylo dobře, kdyby politické strany upustily od svého tlaku na veřejné úřady a dbaly spíše o to, aby tam byli lidé opravdu schopní.

Veelku možno říci, že státní administrativa se od 5. května osvědčila; některé úkoly byly dobře zdohány jen proto, že v administrativě byli lidé na svých místech. Ale do dalšího nutno jít s novou organizací veřejné správy, která by, pokud je to možné, byla prostá toho, čemu říkáme byrokracie. Zde bude záležet hodně na parlamentu, aby ve své úsporné komisi našel správný rozměr naší administrativy, ale aby našel také takový způsob veřejné správy, který by lidem nenutil k zbytečnému úřadování, k zbytečnému psaní, k zbytečnému formalismu. Ve státní správě je dosti lidí, kteří chtějí úřadovat rychle, přesně, podle potřeb občanstva.

Bylo by snad účelné najít způsob, kterým by státní zaměstnanci sami přispěli svými návrhy k zjednodušení veřejné správy. A půjde také o výchovu široké veřejnosti k novému poměru k úřadům. Stále ještě mnozí vidí v úřadech nepřátelskou mocnost, s níž nutno hned od počátku stát na válečné noze. Kolik jen špatných vtípů se udělá na »pány rady«, na sekční šéfy. Nezáleží na titulech; mezi těmi rady a sekčními šéfy jsou lidé dobří a špatní, schopní i neschopní, zrovna tak, jako mezi dělníky, živnostníky, sedláky; proč tedy právě jen oni jsou stále na mušce? Musíme mít dobrou administrativu; musíme mít proto i dobré vrchní odborové rady, sekční šéfy a jiné vyšší státní úředníky. Dělat si na jejich úkor špatné vtípy, je velmi pohodlné. Daleko obtížnější je se postarat o dobrou státní administrativu, aby se v ní nedržel plevel, aby přesně klapala, aby dala úředníkům slušné existenční zajištění, aby při tom byla laciná. — Je hezké říkat: Hlídá vládně nám, ale prakticky,

ve skutečnosti žije stát svojí administrativou. Dobrá práce vlády, dobrá práce parlamentu může být obrácena v nívěc špatnou administrativou. Nejlepší zákon dovede a může administrativa obrátit v pravý opak. O tom by politikové mohli velmi mnoho vyprávět. A proto předpokladem dobrého provedení úkolů, které nás čekají, je dobrá státní a jiná administrativa. Byrokrati nesedí jen ve státních úřadech. Sedí i v národních výborech a nejsou to nějací staří, zkosnatělí úředníci, kteří se — jak se říká — nemohou smířit s dnešními poměry, ale jsou to také nezkušení lidé, které poslaly na radnici politické strany, a kterým se zatočila hlava z agendy, kterou mají vést a řídit. Právě v národních výborech je jeden ze základních úkolů najít zdravý vztah mezi laickým, lidovým prvkem a prvkem úřednickým. Často se stalo, že zástupci lidu místo aby agendu vedli, aby rozhodovali, sedli ke stolu a úřadovali místo úředníků. V počátcích to bylo možné a často i nutné. Dnes je potřeba rozdělit práci mezi zástupce lidu a úředníky, kteří jejich rozhodnutí vykonávají. Ale byrokracie je také v znárodněném průmyslu; prostě: je potřeba, aby parlament se zamyslel vážně nad problémem byrokracie, aby šel ke kořenům, z nichž vyrůstá a aby vytvořil takové podmínky veřejné a jiné správy, aby se v nich úřadovalo pro věc, nikoliv pro úřadování. V. G.

politika

Dr. Vladimír Minařík

Po rozsudku

Každý, kdo chce být uchráněn zbytečného zklamání nebo rozčilení, se musí smířit se skutečností, že jednotná vůle občanstva k politické a hospodářské obnově státu je provázána nejednotou názorů o mnohých věcech. Čím méně se lidský vztah k těmto věcem omezuje na pouhou rozumovou úvahu a čím více se v něm uplatňuje cit, tím je této nejednoty více a tím více se při jejím projevu uplatňuje prvek vášně.

To bylo nutno říci dříve, než začneme hovořiti o rozsudku národního soudu nad t. zv. protektorátní vládou. Již v době trvání procesu bylo vidět, jak se liší měřítka. Nejen v rozhovorech občanů, jak je možno vyslechnouti je na stanici tramvaje, ve vlaku nebo v obchodě, ale především ve způsobu, jak tisk referoval o soudním líčení. Některé noviny se snažily podati klidnou a věcnou zprávu o všem podstatném, co se u soudu dalo, jiné zase usilovaly spíše vésti své čtenáře k určitému názoru a proto provázely své zprávy neskrývanou tendencí; předkládaly jim hotový názor o každé podrobnosti a vybíraly z hromady faktů ty, které pokládaly za nejpůsobivější k tomu, aby byl čtenář přesvědčen o naprosté vině členů t. zv. protektorátní vlády; nebyly ochotny připouštět, že by tu mohly být jakési polehčující okolnosti; stavějí dům od střechy: napřed mají hotový úsudek a pak k němu zjišťují premisy. Je jisto, že je t a k é možno myslet tímto způsobem. Pro člověka, kterému se říká »muž činu«, je to dokonce nejvýhodnější způsob myšlení; nezatěžuje ho úvahami, nevydává ho v nebezpečí skepse; všechno v jeho mysli je vyhrazeno vůli, a této vůli nesmí státi v cestě žádná překážka ani úvaha, a samozřejmě ani přísná snaha o nestrannost. Jim je konec cesty, k němuž směřují, daleko důležitější než cesta, po níž k němu krácejí. A raději volí hladkou a přímou cestu, uválcovanou těžkým parním válcem tendence, než klikatou a překážkami posetou cestu nestranného a věcného rozboru.

Jiné listy přinášely referáty tak nestranné, jako kdyby šlo o proces s bývalou vládou někde v Peru nebo na Islandě. Nevím, lze-li jim vytýkati tuto chladnost pohledu na věci, které málokoho nechávají chladným; mnozí lidé se domnívají, že chladný, vnitřně nezávislý a nestranný pohled na věci je výhodnější pro věc samu a spíše vede k spravedlnosti, než nejvybranější soubor vášní. Zastávají stanovisko, že jestliže určité metody myšlení vedou k úspěchu ve vědě, mohou právě tak vésti k úspěchu v ja

kémkoliv jiném oboru života, který právě není výhradnou oblastí citu. A tak jsme v těchto novinách mohli čísti zprávy, které čtenáři nepodávaly hotový úsudek, ale ponechávaly mu, aby si tento úsudek utvořil sám; důvěřovaly mu patrně, že to dovede. Čtenář těchto novin nemusil chodit k národnímu soudu, ale dověděl se z tištěných referátů, co se dalo, aniž se musil bát, že by mu bylo něco podstatného zamlčeno nebo skršeno.

Již v tisku se tedy objevily různosti a nebylo možno pochybovati, že se tyto různosti tím spíše projeví po vyhlášení rozsudku, ať bude jakýkoliv. Rozličné příhody, které se udály ještě za procesu, na příklad ona, při níž někteří lidé — blíže patrně neznámí — žádali předsedu národního soudu o nestrannost, dávaly tušit, že rozsudek neprojde hladce ve veřejném mínění. Jaký div konečně? Národní soud tu měl svým rozsudkem říci, jak se dívati na povinnosti oněch lidí, kteří za okupace zůstali doma. A to je otázka tak zásadní a tak choulostivá, že nemůžeme očekávati jednomyslný souhlas s jakoukoliv odpovědí na ni. Jistý pocit nervosity byl pak ještě zvýšen tím, že rozhlas, který vysílal celý průběh přelíčení, náhle zakončil své relace, když měly býti pronášeny řeči obžalovaných a jejich obhájců.

Zdá se, že bychom měli nejprve hledat, v čem je všechna veřejnost jednotna a pak teprve se odvážiti rozboru, kde a v čem se rozchází. Můžeme míti za prokázáno, že všechna veřejnost je naplněna naprostým odporem k protektorátnímu zřízení a k německé okupaci vůbec. Vlajkařů, fašistů různých odrůd, příslušníků t. zv. České národně socialistické strany dělnické, kterou organizoval jakýsi pan Grasblum či jak se jmenoval a podobných skupinek, bylo celkem málo; dokonce i někteří lidé, kteří před okupací příslušeli k Vlajce, se po příchodu Němců stáhli zpátky, protože viděli, že už nejde o nijak nevinnou hru uvnitř vlastního národa, ale o úklad, který přesahoval jejich odvahu nebo se nemohl srovnati s jejich přesvědčením v jiných věcech. A skutečných kolaborantů nebylo bohudíky tolik, jako v leckteré jiné zemi. Pomineme-li tedy tyto nepočetné výjimky, můžeme říci, že v této zemi není lidí, kteří by na protektorát vzpomínali jinak, než s odporem.

Toto je však, jak se zdá, všechno, v čem celá veřejnost souhlasí. Dále už jsou jen rozpory. Jedni soudí, že vůbec nemělo býti nic takového, jako protektorátní vláda; měli jsme jíti do podzemí a nebaviti se s Němci; naším úkolem bylo podle jejich mínění sabotovat od začátku až do konce a nehráti s Němci hru na protektorát. Druzí se domnívají, že jsme tuto hru měli přijmouti, jestliže nám již byla vnucena, a říkají, že nebylo zbyti; v některých faktech a zkušenostech se domnívají nalézati potvrzení pro svůj úsudek, že by nás byli Němci vyhubili nebo aspoň zdecimovali, kdybychom byli odepřeli vykonávati to, co Němci nazývají naší autonomií, a kdybychom byl jeden jako druhý vstoupili do boje. Poukazují na příklad Polska a jeho ztráty, zatím co oni první poukazují stejně na příklad Polska a jeho čest. Říkají pouze, že protektorátní vláda neměla dělat nic víc, než co bylo naprosto nutno dělat, a že tedy by její členové měli býti trestáni jen za to, co dělali nad tuto nutnost. Říkají také, že když ne od samého začátku, tedy aspoň později měla protektorátní vláda přestat fungovat; jako den, od kdy se tak mělo státi, se nejčastěji označuje den, kdy byl zatčen generál Eliáš, ačkoliv jiní posunují tento den také blíže ke konci války. A konečně třetí jsou ještě shovívavější.

Není naším úkolem říkati dnes, které stanovisko je správnější. O tom nám povi za několik desítek let historik. Národní soud ovšem nemohl čekat několik desítek let, ale musl se vysloviti již nyní; byli mnozí, kteří se domnívali, že i nynější doba je poněkud pozdní, a byli by rádi slyšeli rozsudek již loni na podzim.

Národní soud se tedy vyslovil, a je obecně známo, jak. Zádného z obžalovaných nezprostil viny a i dr. Kalfus byl

uznán vinným, třebaže u něho byla vyslovena beztretnost. Vynesl tresty, při nichž kladl na váhu polehčující okolnosti, ale patrně také něco jiného: že totiž toto byl proces, při němž daleko méně záleželo na osobách a daleko více na věci; že tedy hlavní je zásadní výrok o tom, co se mělo činit a co ne, a že trest, který postihne obžalované samy, je druhotný. Uvažoval snad také o tom, že dvě hlavní osoby procesu jsou mrtvy: Emil Hácha a Emanuel Moravec, a že na lavici obžalovaných sedí druhá garnitura vládní kolaborace.

Po rozsudku zaujaly některé listy stanovisko. Nejvýraznější bylo stanovisko »Rudého práva«: nespokojenost s mírností rozsudku. A zaujaly také stanovisko některé závodní rady, které se vyslovily stejně. Žádá se revize rozsudku, ačkoliv výrok národního soudu je konečný a nemůže býti revidován.

A ještě jednu poznámku nutno učiniti. Až dosud se rozlišovalo mezi vinou Němců a Čechů. Němci k nám násilně vpadli. Jejich vpád byl součástí válečných příprav. Jejich vina je vinou zločince, který se dopouští jednoho zločinu po druhém podle přesného, chladně promyšleného plánu. U nás našli jistý počet lidí, kteří buď projevíli ochotu jim sloužiti nebo se k tomu dali přimět. Vina těchto kolaborantů je velká, poněvadž to je zrada na vlastním národě; a tato vina musí býti náležitě potrestána. Přece jen je to však provinění docela jiného rázu než německé. Proč tedy psáti to, co jsme četli po rozsudku: »Škoda, že jejich kolega Frank je už na věčnosti. Byli by zde alespoň v plné sestavě.« Jak chceme vyložit světu, že jsme si své neštěstí nezavinili sami, nýbrž že je zavinili Němci, jestliže takto píšeme? Také zde by bylo dobře rozlišovat nepřítel a zrádce; oba jsou odporní, ale nikdo, kdo není raněn slepotou, nemůže dobře vydávat dr. Kalfuse za Frankova kolegu, chce-li být poctivý.

Již mnohokrát bylo na těchto místech psáno o tom, že má-li revoluce odpor k právnímu řádu bývalého systému, musí respektovati aspoň onen právní řád, který si dala sama. Stanoviska mohou býti různá a ani při nepolitických procesech není možno očekávat, že se veřejnost shodne. Co však musíme žádat rozhodně, je, aby nebyla podlamována důvěra v národní soud. To také patří k občanské kázi v demokratické společnosti! Když jsme si národní soud zřídili, podrobíme se jeho výrokům, ať jsou jakékoliv. Nebo necháme soudit ulici se vším riskem, které z toho vyplývá.

Eužen Erdély (Londýn)

Chamberlain a Mnichov v anglickém pojetí

II.

Spor o Chamberlaina a o oprávněnosti smířovací politiky v anglickém tisku pokračoval na podzim 1943. John Gordon, tehdy šéfredaktor *Sunday Express* (jiný podnik lorda Beaverbrooka s půl druhým milionem výtisků), uveřejnil článek, ve kterém proti názoru poslance Beverley Baxtera tvrdil, že Chamberlainova vina nebyla v tom, že podepsal mnichovskou úmluvu, nýbrž spíše v tom, že opominul využití času, který onou úmluvou získal. Dále, že Chamberlain byl svěhlavý a pln předsudků proti Rusku a že udělal všechno, co bylo v jeho moci, aby překážel Sovětům a urazil je. Podle Johna Gordona není správné dovolávati se pro ospravedlnění Mnichova mírumilovnosti anglického lidu v září 1938, neboť britský lid v dobách mírových vždycky miluje mír. Opravdový státník, pokračoval Gordon, se liší od ostatních tím, že se ujme vedení a nestane se vedeným. Opravdový státník by byl seznámil národ se skutečným stavem věci; tím by byl

činil konec pacifické náladě do týdne a strhl by za sebou celou říši britskou. Byl by začal shánět silná obranná spojení, až by se byl národ sám stal dosti silným, aby čelil možnému útoku. Sovětský velvyslanec Majski řekl 15. března 1939: »Osud míru nebo války v naší době závisí na poměru mezi Moskvou a Londýnem.« Chamberlain si to neuvědomil. Jeho protiúder na zabrání Klajpedy byl, že spolu s Francií zaručil nedotknutelnost Polska, aniž se o tom aspoň poradil s Ruskem. O týden později opakoval totéž s Rumunskem a Řeckem. Sovětský svaz, jehož návrh na okamžité svolání konference všech států Německem ohrožených Chamberlain v druhé polovině března odmítl jako »předčasný«, navrhol později sjednat smlouvu o úplném anglo-francouzsko-ruském spojení a garanční pakt pro všechny státy mezi Baltickým a Černým mořem. Chamberlain nechal ležet ruský návrh tři neděle a potom žádal po Rusku jen jednostrannou garanci pro Rumunsko a Polsko. »Pan Chamberlain,« ukončil John Gordon své vývody, »měl úzké, škodlivé, umírněné, nesmířitelné odhodlání nemít vůbec nic co dělat s Ruskem.«

Chamberlainův přítel se ozývá

Na tento článek se ozval tehdy 78letý Viscount Maugham, bývalý předseda nejvyššího odvolacího soudu, lord Chancellor, předseda horní sněmovny v Chamberlainově vládě od března 1938 do listopadu 1939, tedy politik vysoce postavený a garanční pakt pro všechny státy mezi Baltickým a Černým mořem. Chamberlain nechal ležet ruský návrh tři neděle a potom žádal po Rusku jen jednostrannou garanci pro Rumunsko a Polsko. »Pan Chamberlain,« ukončil John Gordon své vývody, »měl úzké, škodlivé, umírněné, nesmířitelné odhodlání nemít vůbec nic co dělat s Ruskem.«

Článek Maughamův v Evening Standard 20. září, i jeho knížka, vydaná začátkem března roku 1944, jsou dosud nejdokonalejším vysvětlením Chamberlainovy smířlivé politiky. Článek, zejména však kniha, byly dílem právníka a soudce, jímž Frederic Herbert Maugham, od r. 1935 baron, od r. 1939 pan Viscount Maugham, celým svým životem byl. Byly však současně výrazem názorů oné vedoucí vrstvy světové říše britské, kterou nemůžete zachytit ani v šlechtickém almanachu, ani v úředním kalendáři nebo v kompasu hospodářského života. Protože vrchní soudce lord Maugham náležel tehdy, na jaře 1938, k oné vrstvě, ba k nejužšímu kruhu jejího jádra, citujeme zde obsírné jeho vývody, i když jest potěšením pochybné hodnoty znovu přečíst ony neochotné, nepřátelské, odporové výklady, které náležely také do dialektického arsenálu německého, ale jehož monopolem bohužel nebyly. A k pochopení Maughamovy povahy budíž uvedeno, že starý soudce se — snad bezděky — snažil zastávat se člověka, jehož považoval za funkcionáře v postavení podobném soudcovskému a jehož úsudky byly nepovolnými a nezasvěcenými diletanty napadeny.

Článek a kniha Maughamova se vyznačují nedostatkem pochopení Československa. Odvolává se na knihu Lloyda Georga »Pravda o mírových smlouvách« z roku 1938, snažil se lord Maugham především dokázat, že vytvoření československého státu byl sám o sobě nebezpečný politický experiment s hlediska soužití různých národů v jednom státě. Lord Maugham sice musil sám uznat ve svém článku, že Československo nikdy neprospělo, ale nedovedli získat dobrovolnou oddanost německých, polských, maďarských a rusínských občanů společného státu. Podle Viscounta Maughama seti, kdož útočili na Mnichov, mylili představující si, že šlo prostě o to, zda Anglie odolá nebo ustoupí Německu v československé otázce. Další jejich omyl byl prý v tom, že nepovažovali za důležité, jak se chová Francie. Problém nebyl podle lorda Maughama v tom, zda má být Československo pohlceno Německem, nýbrž bylo-li by možno dovolit, aby napětí a agitace mezi Čechy a sudetskými Němci dále trvaly, to jest, jak to pan

Joseph Barthelémy (později Pétainův ministr spravedlnosti) svého času formuloval v pařížském Le Temps, »zde je nutno obětovat milion nebo více Francouzů, jen aby bylo udrženo právo Čechů vládnout nad třemi miliony Němců. V době Mnichova nikdo neměl v úmyslu a nikdo nechtěl, aby Československo přestalo existovat, ačkoli bylo všem jasné, že kdyby Německo pod záminkou ochrany sudetských Němců pochodovalo do Československa, bude pravděpodobným výsledkem úplné zničení republiky.«

Viscount Maugham ve svém článku prohlásil, že sám nikdy neměl pochybnosti o tom, že Chamberlainovo jednání v souvislosti s Mnichovem bylo jednání schopného, statečného a úctyhodného ministerského předsedy. »Domnívali-li se někteří lidé, že Chamberlain váhal, že byl v rozpacích a neschopen rozhodnutí za mnichovské krise, pak mohu prohlásit jako svědek, že není v tom slova pravdy... Za celé krise bylo Chamberlainovo jednání jednáním člověka s úplně jasnými názory o tom, co jest možné a čeho vyžadují zájmy a čest Velké Britannie.«

Pisatel článku shrnul své názory na právní a diplomatickou situaci v době Mnichova v těchto čtyřech bodech: Anglie byla slavnostně zavázána pomoci Francii, kdyby byla Francie zapletena do války. Chamberlain byl ochoten splnit tyto závazky a sdělil to Francii a Německu.

Když potíže Francie byly patrné, Chamberlain měl uvažovati o bezpečnosti Britannie. Měl pravdu, že se tehdy vyhnul válce.

Byla možnost smírného řešení. Chamberlain byl dosti odvážný, aby v ně věřil, ale nevsadil na ně vše.

Mohlo být Československo zachráněno? Republika se rozkládala zevnitř a nemohla být trvale zachována ve svém tehdejším útvaru.

Svou — a patrně i Chamberlainovu — thesi o Mnichově vě podrobně i důkladně vylíčil pak Viscount Maugham ve své 76stránkové knížce »The Truth About The Munich Crisis« (Pravda o mnichovské krizi). Po všech hrůzách, které následovaly po Mnichovu nejen v Československu, ale do jisté míry i v Anglii — statisíce civilistů, žen a dětí bylo zabito při leteckých útocích a obytných domů zničených nebo velmi těžce poškozených je přes milion — odmítá český čtenář určitě prohlásit a neopodstatněné odůvodnění mnichovské krivdy. Ale patří k skutečné znalosti československých dějin a také našich dob, aby se inteligentní čtenář seznámil s myšlenkovým pochodem určitých vládnoucích vrstev na západě v druhé polovině minulého desetiletí. Pisatel tohoto článku i redakce Dneška se s vývody lorda Maughama jistě neztotožňují, ale soudí, že znalost i špatného názoru nepřátelských nebo lhostejných činitelů patří ke vzdělání a jest jistě lepší, než znát věci jen s jedné, i když správné a spravedlivé strany. Protože účelem tohoto článku je seznámit čtenáře s anglickým pojetím mnichovského komplexu, nebudeme zde ovšem znovu opakovat československé stanovisko, známé nám všem z paměti velmi dobře.

Československá krise 1938

Viscount Maugham se ve své knize snažil ospravedlnit Chamberlainovo mnichovské počínání těmito tvrzeními:

Československý stát byl nepřirozenou kombinací nehomogenních národních živlů, které vlády republiky nikdy nedovedly přimět ke shodě.

Češi jsou udatná rasa, ale jejich smýšlení je příliš nacionalistické a československé vlády nejednaly s velkou obratností s národními menšinami, a to nejen německou. Sudetští Němci, kteří byli Čechy potlačováni od roku 1867 a jimž Češi už před první světovou válkou zakázali užívat němčiny v Čechách (!), nikdy nebyli v Československu šťastni a vždy chtěli být připojeni k německé říši.

Hitler byl oprávněn zabrat sudetské území i násilím, neboť mateřskou řeč většiny lidí tam žijících byla němčina, i když území samo nikdy v Německu nepatřilo.

Ačkoliv ani před Mnichovem nebudila Hitlerova slo-

va mnoho důvěry, nebylo možno o nich s určitostí tvrdit, že by byla už tehdy lživá, nebo že by Hitlerova politika ohrozila kterýkoli jiný stát. Teprve po násilném obsazení Československa a po komedii sehrané s Háchou v Berlíně, uvěřil svět, že Hitlerovi šlo o nadvládu nad celou Evropou.

Britannie měla vypovědět válku, aby zabránila útoku proti malému státu jen tehdy, kdyby by ohroženy britské zájmy a kdyby byly rozumné vyhlídky, že ozbrojený zásah může být úspěšný. Britské zájmy nebyly však dotčeny Hitlerovým odhodláním zabrat sudetská území.

Německo bylo vojensky velmi silné a vyzbrojeno nejmodernějšími zbraněmi. Britská říše měla dohromady jen 114.000 vojáků.

Francie byla slabá následky prusko-francouzské války (1870—71), dále pro ztráty, utrpěné za pařížské komuny (1871) a ztrátou půl milionu padlých ve válce 1914 až 1918. Mimo to byla Francie špatně vyzbrojena a Maginotova linie nebyla s to odolat německému náporu.

Francie byla otřesena vnitřními rozkoly. Byla zrazena roku 1940 mocnou menšinou národa, kdy vojenská porážka, na níž došlo po pochybných přípravách a pošetilém odhadování technických předpokladů moderní války, zničila morálku armády. Francouzští státníci byli nespolehliví, korupční a nevlastenečtí. Příznaky korupce byly už příliš zřejmé panu Chamberlainovi i jeho kolegům v roce 1938 a byly známy i Hitlerovi.

Jednotlivé složky britské říše by nebyly souhlasily s názorem, že válka pro udržení sudetských Němců v rámci československého státu by byla ospravedlněna.

Společnost národů přestala být účinným faktorem politickým.

Sovětský svaz, ač ukázal svou vojenskou sílu a objevil se daleko mocnějším, než se obecně předpokládalo, byl na podzim 1938 z hlediska vojenského »zahalen v oblacích«. Chování Sovětského svazu bylo sice korektní, ale jeho vojenská pomoc Československu by nebyla dosti rychlá, protože neměl s Československem společných hranic. A kdyby zůstaly Polsko a Rumunsko neutrální, nemělo by Rusko určité právo na přístup k Československu přes jejich území. Nezdálo se však, že by se byla československá vláda r. 1938 v době krise obrátila na Sovětský svaz, aby zaujal rozhodnou pozici na straně Československa. Nezdálo se, že by Československo, jako později Polsko, bylo vítalo aktivní pomoc onoho velkého státu.

Odvracením války roku 1938 byl získán cenný rok a dobře využitkován pro ozbrojení. Tím Anglie mohla vyhrát (leteckou) bitvu o Britanii na podzim 1940.

Závěry, ke kterým lord Maugham dospěl po tomto nesprávném nebo polosprávném předpokladu, byly tyto:

V září (1938) byly slušné vyhlídky na smírné uspořádání sudetského problému; zajistily by Československu požeňnanou budoucnost, kdyby anglo-francouzské podmínky byly přijaty.

Protože jedinou možností pro Československo byla válka pomocí Francie a Anglie, pan Chamberlain měl uvažovati o tom, zda přiměřené francouzské síly byly skutečně po ruce.

Britská vláda jasně prohlásila, že Anglie by byla šla na pomoc Francii v případě války s Německem o sudetský problém. Rozhodnutí bylo na Francii.

Protože francouzská vláda dospěla k závěru, že její armáda a letectvo nebyly tehdy schopny války a protože rozumné vyrovnání bylo v dosahu možnosti, nemohla britská vláda, která také nutně potřebovala času pro své vojenské přípravy, udělat nic, než se připojit k Francii v mnichovském ujednání.

Za daných okolností nebylo možno zachránit Československo v jeho celistvosti.

Mnichovské uspořádání, zdůraznil lord Maugham, bylo takové, že každý cti dbalý český státník je mohl přijmout při uvážení těchto okolností a hlavně toho, že žádný ze spojenců nebyl ochoten vésti válku s Německem jen

proto, aby bylo zabráněno pokojnému připojení sudetského území, jež má převážně německý ráz, k říši. Podle lorda Maughama Československo dokonce získalo mnichovským uspořádáním velké výhody a určitě se s ním nezacházelo tak zle, jak se s ním podle godesberských požadavků Hitlerových mohlo naložit. Poněvadž — podle Maughama a patrně i podle soudu Chamberlaina samotného:

1. Mnichov nebyl nijaký německý diktát, nýbrž uspořádání mezinárodní dohodou a pod záštitou mezinárodní komise. Naproti tomu godesberský plán vyzněl jako úmluva o příměří, diktovaná vítězným německým generálem.

2. Godesberské podmínky se nezmínily o mezinárodní záruce nových československých hranic. V Mnichově obnovily Britannie a Francie tuto záruku a Německo a Itálie souhlasily, že dají záruku rovněž, jakmile otázka polské a maďarské menšiny bude rozřešena.

3. Bylo opuštěno od Hitlerových godesberských požadavků stran plebiscitu v okresech se silnou českou většinou.

4. Podle mnichovského uspořádání měly být nové hranice určeny nikoli nekontrolovaným rozhodnutím Německa samotného, nýbrž mezinárodní komisí, ve které měl československý člen práva táž jako německý.

5. Místo násilného obsazení německým vojskem 1. října bylo postaráno o postupnou okupaci během desít dnů, čímž se umožnil odchod těch, kdož odjeti chtěli.

Opakujeme, není zde na místě polemizovat s otevřenými i skrytými zlomyslnostmi těchto argumentů a vyvrátit je jeden po druhém. Bylo by to jen plýtvání papírem, zejména dnes, kdy mnichovský problém jako takový, i když ne problémem účelnosti smířování mezi velmocemi na úkor malých států, je s konečnou platností vyřízen. Typicky právnícká argumentace Maughamova všel trpěla z politického hlediska vadou, že byla založena na poměru německo-československém a zejména na omezeném problému rozřešení otázky německé menšiny v Československu, bez vztahu k celkové politice Hitlerově. Po odhalení tajných dokumentů německého ministerstva zahraničních věcí je teprve potvrzeno doklady tehdejší našeho stanovisko, že Maughamův rozbor byl falešný a slabý.

Anglický tisk svého času podrobně probral Maughamovu knihu. Ač to bylo ve válce a ač se to týkalo britské zahraniční politiky, psalo se velmi upřímně, otevřeně a podrobně o všech podrobnostech tak zvané mnichovské krise a ani jeden pozoruhodný hlas v celém anglickém tisku se neozval ve prospěch Maughamových-Chamberlainových thesů. Viscount Maugham zůstal se svými názory úplně osamocen. Díky svobodné diskusi byl mnichovský problém po vyjití Maughamovy knihy s konečnou platností vyřízen. Politické časopisy a individuální komentátoři ve svých kritikách dokázali, že lord Maughman se ujal hájení člověka obhajoby nehodného. A. J. Cummings, stařešina politických komentátorů, dokázal, že Chamberlain neměl nejmenšího tušení o vojenském a politickém významu Československa, ale že zato celé jeho chování bylo ovlivněno nechutí jednat se Sovětským svazem. Lord Soulbury probral v týdeníku Time and Tide Maughamovo tvrzení, že Anglie nebyla dostatečně ozbrojena. Proč nebyla? Přece stála u vesla stejná konservativní vláda po léta! A co získal Chamberlain tím, že ponechal výstavbu čtyřiceti československých divisí a průmyslový potenciál Škodovek Německu? Nic. Wilson Harris kritikal v liberálním týdeníku Spectator Maughamovu podjatost proti Československu ve věcech menšinových. Henleinův vliv na vedoucí místa anglická byl tehdy patrný. Týdeník Economist věnoval polemice s lordem Maughamem dlouhý článek a došel k závěru, že »učinil-li Chamberlain správné strategické rozhodnutí v Mnichově, učinil to z neznalosti a chybné kalkulace. Každá vláda od r. 1938

a každá politická strana má podíl na neschopnosti a zasklenosti k skutečnému stavu věcí v Evropě po roce 1933. Hlavními vinníky byli však — podle Economist — Ramsay MacDonald, lord Baldwin, lord Simon, sir Samuel Hoare (nyní lord Templewood) a, ovšem, Neville Chamberlain, člen všech vlád mezi lety 1931 a 1940.

Tento článek byl už napsán, když v anglickém a americkém tisku byl otištěn článek od majora Randolpha Churchilla. V onom článku syn bývalého předsedy z válečných dob dotkl se otázky Mnichova a role Neville Chamberlaina. Americký vydavatel, pověstný plukovník Mac Cormack, v jednom ze svých útoků proti Anglii totiž napsal, že Spojené státy severoamerické nebyly slavnostní úmluvou vázány, aby hájily nezávislost a územní nedotknutelnost Československa, Anglie a Francie však byly. Nato mladý Churchill ve velmi ostré odpovědi vykládal, že »není žádný důvod k tvrzení, že by Velká Británie byla měla jakékoliv závazky bránit útok, namířenému proti Československu. Británie nebyla zavázána k obhajobě Československa více než byly Spojené státy, proto nikdo nemá právo namlouvat, že by čest Británie byla dotčena i v nejmenší míře tím, že nebojovala k ochraně Československa«.

V článku major Churchill, jenž patří k radikálnímu křídlu mladších členů parlamentní skupiny konservativců a má ambice se stát osobností v konservativním politickém životě, protestoval proti propagandě levice, která dovoluje si tvrdit, že »mnichovská dohoda byla ustrojena Nevillem Chamberlainem a hrstkou konservativních reakcionářů, kteří měli nějakou tajnou zálibu a obdiv pro Hitlera a nacistický režim«. Major Churchill zdůraznil, že mnichovská dohoda byla svého času schválena devadesát procenty britského lidu bez zřetele na třídu a stranu a že jediná robustní kritika přišla od Winstona Churchilla, Antonína Edena a hrstky konservativních poslanců. Pak sdělil major Churchill něco, co je určitě zajímavé a nebylo dosud v této formě tak otevřeně vysloveno. Jedná se o pohnutkách, které prý přiměly Chamberlaina k tomu, aby jednal tak, jak jednal.

»Co se týče pohnutek Chamberlainových — píše Randolph Churchill doslovně — byly dvě, které stály v popředí: 1. věděl velmi přesně, že Británie nebyla dostatečně ozbrojena, 2. zkusil zachránit Francii ze situace, ve které mohla by být potupena. Britská vláda byla důvěryhodným způsobem informována (was reliably reported), že kdyby Československo bylo přepadeno, Francie přes své závazky by byla odepřela jíti mu na pomoc. Jelikož tehdy byla Francie jediným možným spojencem Anglie po případě války s Německem, bylo velmi žádoucí, najíti cestu k zachránění cti Francie (some way of saving France's face).«

Podle Randolpha Churchilla Francie, Anglie a Sověty by byly mohly vyhrát válku proti Německu mnohem lehčeji, kdyby byly šly spolu r. 1938 místo r. 1939. Malý přírůstek zbrojení, jež získala Anglie s dvanáctiměsíčním oddechem, ani nepřišel v úvahu proti ztrátě Československa jako bojovné síly, proti mohutnému přírůstku vojenské moci Německa a proti morálnímu úpadku francouzské armády a obyvatelstva, jež přišly po mnichovské dohodě.

Lze předpokládat, že Randolph Churchill má své informace o pozadí Chamberlainových pohnutek z pramene, jenž měl možnost prohlédnout původní tajné dokumenty britské vlády, anebo aspoň byl informován někým, jenž měl své znalosti přímo od pramene.

literatura a umění

Antonín Fencel

Divadlo ve »Velkém státě«

(Několik poznámek k chystanému divadelnímu zákonu a k socialistickému státu.)

III.

Provozovatelé

Teprve potom, až bude jasno o divadelních místnostech, může zákonodárce ustanovovat o provozovatelích. Bylo základní chybou loňské červencové reformy, že bez rozhodnutí o místnostech určila provozovatele. Má-li nastati právní jistota, musí provozovatel, ať je jím kdokoli, znáti všechny podmínky místnosti, v nichž mají býti provozována divadelní představení. Dnešní rozpaky loňských provozovatelů a jejich ústup ze slávy jsou jedním z důsledků loňské ukvapené nepromyšlenosti. Běda, kdyby někomu napadlo vyrážeti klín klínem a loňskou ukvapenost nahraditi nepromyšleností letošní!

Nemáme však, zdá se, daleko k novým husarským kouskům. Zrak i sluch přechází z toho, co je slyšeti o přípravách pro příští sezónu. Proto třeba chladně uvážiti: Nechce-li, nebo lépe řečeno, nemůže-li stát převzít provoz všech divadel, nemá nikdo práva komukoli nařizovati nucený provoz. Nutím-li někoho k něčemu, musím mu dát prostředky, aby mohl plnit, co po něm žádám. Jinak se dostaneme do začarovaného kola: stát neprovozuje, ale deficity, jinými zavinené, má zaplatit.

Provozovatelé loni určení nepochodili. Až na Lidové divadlo, by dobře loňskou činnost této návštěvnické obce zachytili statisticky. Pro poučení všem pozorovatelům ostatních, z nichž alespoň ÚRO srovnání velmi prospěje. Ale ovšem i ostatním.

Země, města i družstva vykázaly schodky skutečně závažné. Nikdo zatím neví, jak budou zaplaceny. Nejzávažnější při tom je, že většina z loňských provozovatelů dluhuje poplatky pensijní i s částkami, které zaměstnancům byly strženy a mohly by případně míti povahu peněz svěřených...

Za těchto okolností korporace finančně zajištěné nechávají provozu, města divadelní podnikání omezují na minimum a zřizují se družstva.

Družstevnictví je jistě jednou z největších sociálních vymožeností. Ale kdyby měla býti tvořena družstva divadelní, jichž by se zúčastnili — třeba v malé menšině — soukromí finančníci, kam bychom to dospěli? Nebo kdyby družstvo zadlužilo se peněžnímu ústavu, co by to znamenalo? V obou případech — a kombinací je daleko více — rozhodující vliv soukromého kapitálu. Tedy ono tak odsuzované soukromé podnikání pod rouškou družstva. To by znehodnotovalo družstevní hnutí. Něco takového nemohl by upevňovati nový divadelní zákon. Naopak. V novém zákoně všeska nejistota a všechny možnosti podskoku a obcházení musí býti znemožněny. Buďme pravdiví a upřímní při tvorbě nových zákonů. Buď v divadelnictví — proč právě v něm? — zavrhneme soukromé podnikání a víme, jak zabezpečiti podnikání veřejné, nebo přestaneme se všemi skrývačkami a ustanovíme, do jaké míry a za jakých okolností je soukromé podnikání povoleno. Buď anebo. Jehom jasná ustanovení, platná stejně pro všechny, mohou podnititi radostnou tvůrčí práci.

A ještě se musíme zmíniti o zjevu, který je zatím snad jen strašákem, ale mohl by se snadno stát skvrnou na všech našich snahách. Kdyby z pouhého zjevu stal se tvrdou skutečností, znamenal by výsměch všemu sociálnímu pokroku. Rozvratnictví v budovatelské činnosti. Kolují totiž pověsti, že řada divadel bude zavřena, že četné soubory budou omezeny na nejmenší možný počet členstva a že prováděné kvalifikační zkoušky mají ten účel, aby polovině zaměstnanců — zvláště herců — byly odňaty legitimace stavovské organizace. Je třeba, aby co nejrychleji byly tyto pověsti účelně vyvráceny. Vždyť hlásají, že všemi radostně budovaný lidový stát chtěl by prováděti v ýluku, jež bývá nejohroženější zbraní států kapitalistických proti dělníkům.

Něco takového nesmí u nás nikomu napadnouti. Bylo číselně dokázáno, že herců i divadelních souborů máme málo. Kdo by je chtěl ještě nyní vylučovat nebo jakkoli ochuzovat, je nepřitelem lidového státu, ať již ze zlé vůle nebo z nedouctví.

Stejně tak se to má se zamýšleným prý snižováním mezd divadelních zaměstnanců. Víme, jak jsou skvěle placeni ve SSSR. Nesrovnatelně skvěle proti nám. Jestliže tedy někomu u nás dosavadní platy se zdají velkými a chce tím odůvodňovati schodky v divadlech, má povinnost jít na kořen věci. Všichni rozumní národohospodáři a sociologové souhlasí v tom, že vysoké mzdy a nízké ceny kupní jsou nejlepší vzpruhou k práci a zárukou rozkvetu státu. Jsou i téhož mínění, že vysoké mzdy lze docílití vedle lásky k práci především dobrou správou. Nesmí býti nikomu tajno, že správa našich divadel v minulé sezóně — až na nepatrné výjimky — byla zcela nedostatečná. mnohdy špatná a v případech nikoli řídkých podobala se karikatuře. A výsledky této nezařaditelně chybné správy měli by odnášeti existenční herci? A pochybená správa měla by snad býti omilostněna nejrozličnějšími důvody a tím vlastně upevněna? Ne. Zde musí v divadelním zákonu nastoupiti ustanovení obzvláště tvrdá.

V ustanovení o divadelních družstvech jistě si povšímnou, zákonodárci, že ve výnosu ministerstva školství a osvěty ze dne 27. července 1945 byli zcela opomínuti dramatičtí autoři jako provozovatelé. Jejich význam pro celé divadelnictví nedopouští, aby byli shrnuti pod celkový název divadelníků a v družstvech tvořili jen velmi podřadnou složku.

Dramatičtí autoři

To, že autoři nebyli výslovně jmenováni jako schopní tvořiti provozovatelská divadelní družstva, není ani jedinou, ani největší křivdou páchanou na těchto nejdůležitějších divadelních pracovnících. Dověděním jejich důležitosti není jen anketa Lidového divadla, která je počtla 47.4 proc. hlasů proti hercům, obdržením 25 proc., režisérům, uznaným jen 5 proc., a výtvarníkům, na jejichž spolupráci dá se přivábiti pouze 1 proc. návštěvníků představení. Každému střízlivému člověku je prostě dávno a nade vše pochybnost patrná, že bez autora nebylo by žádného divadelního představení. Autor je to, jenž všem divadelním pracovníkům opatřuje za zaměstnání.

Dramatický autor kráčí také od pravěkých dob v nejpřednější řadě duševních vůdců každého národa.

A teď si představte, že nejnovější naše návrhy divadelního zákona nejen nijak autora nezajišťují, ale dokonce se pokoušejí zbaviti jej práva, aby svou prací, jež patří mezi nejtěžší a nejdůležitější, mohl volně disponovat! Aby je sám mohl zadati tomu souboru, o němž je přesvědčen, že by nejlépe vystihl jeho představu.

A dále: Každý umělec může své dílo uplatnit, aby je posoudila veřejnost, i když obchod je odmítl buď z neporozumění nebo ze zlomyslnosti. Výtvarník vystaví své dílo v příhodném výkladu, hudebník zahraje je sám, třeba v malém kroužku, literát má možnost i po částech je vytisknouti vlastním nákladem. Jen dramatický autor nemůže si pomoci sám, postaví-li se vládci divadel proti němu. Divadelní hra žije jen na jevišti. Tisk jí neprospívá, naopak škodí. Knižně vydaná hra bez zaručení premiéry je ztracena. Zde musí býti napravena křivda:

Divadelní zákon, i když zapoví soukromé podnikání divadelní vůbec, chce-li býti ke všem stejně spravedlivý musí dramatickému autoru umožniti, aby svou hru provozoval vlastním nákladem.

Zákon nemůže dramatické autory utiskovati již z té jednoduché příčiny, že jsou zdrojem zaměstnání jiných a že jejich výtvoři jsou předmětem mezinárodního obchodu. Nepřehlédneme příklad maďarských autorů, kteří pochopením a podporou vlastní vlády pronikli na všechna světová jeviště! Byl to nejen zisk hospodářský (opatřování cizích valut), ale peníze nevyvažitelná propagace živým slovem.

Humor a opereta.

Tyto představy v divadle trýzní naše nervosní jevištní estéty. A přece největší kruhy divadelního obecnstva, toho lidu, jehož vládu tak rádi hlásáme, touží po humoru v divadle a když se jim ho v dostatečné míře nedostává, raději do divadle nechodí. Nemusíme se dokládati 84 proc. hlasů z ankety Lidového divadla. Obecnstvo celého světa je stejného

smýšlení. Na tom nezmění ničebo ani nejtvrdošíjnější dramaturgové, ani nejpuritánštější zákony. Ty způsobují jeř zlo, obdobně onomu, jehož docílil prohibiční zákon americký. My však nechceme míti zákony puritánské, nýbrž takové, které zaručují zdravý a radostný život v lidovém státě. Proto výsledek loňské divadelní sezóny musí být výstrahou všem lidem dobré vůle. Musí si stále připamatovávat, že neúspěch byl zaviněn nejen špatnými vedoucími, ale také odpuzujícím repertoárem.

Buďme však stručni: Naši divadelní mentorové by se snad s kyselým úsměvem smířili s nějakou tou veselohrou — jen probouha žánrou frašku! — ale s operetou ať jim nikdo nechodí! A tu, ve vážné chvíli, kdy se přetvářejí ze základu naše divadelní poměry, je dobře mluvit zcela otevřeně: Nenávist k humoru a operetě vyvěrá ze školometských umravňovatelů, na míle vzdálených živoucího života lidových vrstev. Humor je vzácné koření. Dar od pánaboha. A závistivá neschopnost jej vytvářeti zakládá kořeny všeho nepřátelství. Deset tragedií s nejdřásavějšími problémy napíše se snadněji, než jedna dobrá veselohra. Také režisérové se nerosrovnatelně lehčeji povedou nejmurnější náladou, než upřímný jas a smích na jevišti. A herci? Srdečvroucně vzdychat umí z nich každý. Ale zeptejte se režisérů, jaké množství mužů i žen na jevišti za nic na světě se nedovede nestrojeně zasmát! Opereta pak? Vite, kolik nadání musí mít a co práce, úmorné a vysilující, musí vynaložiti taneční subreta, má-li na jevišti vytvořiti účinnou postavu? Uvažujete, co jen technického umění je třeba, aby bylo úměrně zvládnuto slovo prózy, text zpěvů (srozumitelný a vypointovaný), hudba a tanec? Tedy vše to, co se žádá od herce budoucnosti a z čeho přemnoho dnešních představitelů činoherních pramálo zná? Jaký oříšek je opereta i pro nejzdatnější divadelníky, dokázal neúspěch jednoho z našich nejprůbojnějších režisérů. Tento divadelník snad nevěděl, snad přehléhl, že na př. Max Reinhardt nebo František Zavřel, když se chystali k režii operety, konali k ní přípravy rozsáhlejší, než ke svým Shakespearům, Wedekindům, Dvořákům a Dykům. A nikdo z nás přece nehoruje pro »operety« bývalých předměstských divadel, vypravované také na dvě, tři zběžné zkoušky. Ale nijak se neskrýváme s tím, že chtěli bychom na př. Frimlovy operety míti scénovány tak jako v New Yorku, v Londýně a v Paříži. Jestliže před válkou naše obecnstvo dovedlo plniti tři operetní divadla, z nichž některé vydrželo i celý rok s jedinou hrou, bylo to jen předností našeho divadelního života. A skutečnost, že cizinci tato divadla vyhledávali, dávající jim přednost před divadly činoherními, je ukazovatelem, jak se máme zaříditi, myslíme-li to opravdu vážně s cizineckým ruchem. Neznalost řeči brání cizinci, aby šel na představení činoherní. To přirozeně se netýká jen Prahy, ale i všech venkovských měst, jež chtějí býti krajinskými středisky a míti prospěch z cestovního ruchu.

A neihouževnatějším nepřátelům operety třeba připomenouti: Divadlo je umění souborné, jež posvětčuje a povznáší jednou text, jindy výkon třeba jediného herce či zpěváka, účast tanečnicka i celého vynikajícího tanečnicka nebo hudebního tělesa. Naproti tomu pak ze Shakespearovy hry »Liché lásky léčky« při všem obdivu pro největšího dramatika zbyla by jen oplzlá fraška, kdyby takt překladatelův a herecké výkony nedovedly vyzdvihnouti básnivou bezstarostnost autorovu.

Humor na jevišti je původnější, přirozenější a lidovější než pozdější umělý útvar divadelní, jímž jest tragédie. Opereta nevznikla Offenbachem, jak se mnozí neznalci domnívají, nezačala také koncem 18. století, jak tvrdí Romain Rolland, ale má dokazatelně původ prastarý. Pausální odsudky operety jsou jen projevem nevědomosti. Chceme-li, aby naše divadelnictví bylo skutečně pokrokové, dejme také operetě vše potřebné, aby se z ní mohla státi důstojná zábava nejširších vrstev.

Divadelní výroba.

Ať už se kdo posmívá tomuto pojmenování, nebo je tím pohoršen, nezmění pranic na tom, že trvá a je užíváno v celém světě.

Divadelní výroba je zhruba trojího druhu: a) autorská, b) jevištní, c) materiální.

a) Autorská. Pro naše divadelnictví jsou důležití v první řadě autoři původní, naši. Jejich práci musí podporovati provozovatelé vypisováním každoročních soutěží, státi

odměnami za vykonanou práci. Obojí povinné. Divadelní zákon měž s tom příslušné ustanovení!

b) **Jevištní.** K této patří i pečlivá volba cizích autorů. Jsou za ní odpovědění dramaturgové Divadelního ústředí. Toto stanoví, která díla cizí, vyžadující autorské poplatky, mohou být připuštěna. Pečlivě bude dbáti, aby taková díla byla vyvážena hrami našich autorů, uplatněných v cizině. Autorské honoráře, placené našimi divadly do ciziny, musí býti v náležitém poměru s valutami, získanými v cizině za provozovací práva autorů našich. Neodporujte malomyslnými pochybami o schopnostech našich autorů! Náš národ přináší celému světu oběť riska při nebyvalé budovatelské práci. Konejme tuto práci sebevědomě, snažme se své zásady uplatňovati za hranicemi a braňme se ze všech sil jednostranné poplatnosti v kterémkoli směru!

Vlastní práce jevištní je jednak odborná (profesionální), jednak ochotnická. Oboje musí býti co nejdokonalejší. Ochotnické je více, poněvadž souborů profesionálních je málo. Práce ochotnická musí býti jiného druhu nežli herecká. Může býti jen průbojná nebo náhražková. Buď razí nové myšlenky nebo nastupuje tam, kam herecké soubory nemožno zajeti. Nesmí být nezdravě konkurenční. Nikterak nelze připustiti, aby ochotníci diktovali hercům repertoár. Ochotnická práce budiž především regionální, herecká, celostátní!

Repertoár měl by býti z 90 proc. lidový a jen z 10 proc. theoretický. O lidovém repertoáru rozhoduje si každý odpovědný provozovatel, theoretický repertoár je pro všechna divadla závazný a určuje jej Divadelní ústředí.

c) **Materiální.** Týká se dekorací, kostýmů, rekvizit atd. Také jejich dopravy. Je nedostatečná, často primitivní. Velmi neusporná. Potřebuje organizace a ústředního vedení, má-li vyhověti požadavkům nově uspořádaného divadelnictví.

Všechny druhy divadelní výroby čekají na řešení, jež přinese divadelní zákon.

Divadelní hospodářství.

Reformátorům z loňského července zdálo se být hospodářským opatřením, když řekli: »Vše zařídí stát. Opatří návštěvy a dá potřebné peníze.« Bylo to tři měsíce po revolučních dnech. Připustme, že ještě trvalo revoluční vzrušení! Ale nikde ve světě není revoluce věčná. Ani na Balkáně, ani v Mexiku, ani v Číně, ani v africkém vnitrozemí. Jsme první konsolidovaný stát střední Evropy a musíme míti pořádek také v divadelnictví.

Dobře zorganizované divadelnictví ve střední Evropě může posíliti státní pokladnu, nikoli ji vyčerpávati. Nesmí býti tudíž Bumbříčkem, který stále natahuje ruku a otevírá ústa.

Ve SSSR je divadelní hospodářství veřejné, v západních zemích soukromé. Případy Metropolitan opery v New Yorku a několika pařížských divadel nemění nicého na celkovém rázu. Divadelní subvence z veřejných peněz v celém světě — s výjimkou SSSR — nepadají na váhu při divadelním podnikání. Tak jsou malé.

U nás byly státní pokladně předloženy požadavky zcela neúnosné. Když je musila přirozeně odmítnouti, byla nahozena myšlenka podnikání družstevního pro příští sezónu. Aniž by zatím byly vyřešeny loňské dluhy. Je oprávněná obava, že divadelní družstevníci si věc představují jinak, než na ni musí hleděti každý ministr financí. Nejsme jistě daleko pravdy, domníváme-li se, že divadelní družstva zakládají své rozpočty na velkých dotacích z veřejných peněz. Rádi bychom jim ušetřili zklamání upozorněním, že družstevnictví je velmi vážné hnutí nejen pracovní, ale i obchodní. Je-li založeno na př. družstvo křečků, děje se tak proto, že každý člen věří v lepší odměnu za svou práci, dá-li celku k dispozici nejen malý peněžní podíl, ale především své zkušenosti výrobní a obchodní. Nikdo z nich nepočítá na dotace z veřejných peněz. Má nejvyšší naději, že ve spojení se svými druhy bude moci vyhověti větším objednávkám práce. A ví, že o získání těchto objednávek se musí starati — i když jen prostřednictvím družstevního představenstva. Má však vlastní zkušenosti, aspoň z výroby a drobného obchodu, jež mu usnadňují nejen dozor a kritiku, ale i spolupráci, poněvadž je zvyklý pracovati samostatně. Divadelní práce však je možna jen v souboru, samostatných zkušeností je málo a obchodních ještě méně. Ale věrme, že při dobré vůli všichni divadelníci si je brzy osvojí a nejen intenzivní práci na jevišti, ale i osobním ob-

chodním získáváním návštěvníků naplní svá hlediště. Je to jediný způsob, jak vzbuditi živý zájem o divadle a způsobiti, aby veřejné korporace objednávaly si na určité dny divadlo k hromadným návštěvám svého členstva. Věřme-li, že divadelní družstevníci nebudou otálet s touto prací, aby zabezpečili svá divadla, pak také spoléháme na jejich bystrý a střízlivý úsudek, že není třeba čekati na dotace z veřejných peněz. Divadelníci snadno pochopí, že dotace z veřejných peněz nemohou dostávati družstva všech oborů a že by bylo nespravedlivé, aby je dostával jen obor divadelní.

Budoucí divadelní hospodářství musí také počítati se zkušenostmi zestátněného filmu. Alespoň pokud se týče provozování. Ty bývají divadlu i filmu často společné. A za minulý rok má film vážné zkušenosti. Převod provozování na př. sokolských — do státního vlivu, není tak snadný, jak se původně očekávalo. V divadelním provozu pak rozpočet neobyčejně zatěžují nájem místností, jež mnohdy jsou velmi nesvědomitě a neodůvodněné. Často nájem z nevelkého venkovského sálu je větší než z pražského divadla.

V dekoracích, kostýmech, osvětlovacích lóžesoch, rekvizitách atd. je uložen kapitál v ceně desítek milionů. Skladě divadel profesionálních i ochotnických jsou mnohdy přeplněna. Valnou část roku odpočívají tyto velké hodnoty. Při dobrém pracovním plánu celostátní mohly by býti lépe zužitkovány a peníze tak ušetřené mohly by se uplatniti jinak.

Hle, co vše čeká na řešení v divadelním zákoně!

Změna divadelního roku.

Nevyčerpali jsme daleko vše, nač musí býti pamatováno v divadelním zákonu. Ale již z uvedeného je jasné patrné, že zákon, který by odhlasovala sněmovna v nejbližších týdnech, byl by jen provisoriem zcela nedostatečným. Poněvadž pak provisoria obyčejně velmi nesnadno se odstraňují, znamená by ukvapený zákon výměnu nesnázi jedněch za jiné. Lépe tedy divadelní zákon řešiti v souvislosti s ostatními. Doba dvou let, stanovená ústavodárnému Národnímu shromáždění k vytvoření nové ústavy, je sice trpká pro ty, kdož desítky let čekají, ale je rozumnější počkat a míti dobrý zákon, než padnouti do nových svízeli.

Čekací doba neobejde se ovšem bez zvláštních opatření. Jedním z nich zdá se nutnost změny divadelního roku. Ten není ve všech divadlech jednotný. Někde kryje se s rokem kalendářním, jinde s rokem školním. Zdá se, že rok kalendářní je pro divadla výhodnější. Prázdniny školní v létě mají své odůvodnění. Nikoli však prázdniny divadelní. Má-li divadlo býti provozováno hospodářsky správně, musí fungovati celoročně. Léto je příležitostí k představením v přírodě, pojištěným pro případ nečasů představením v divadle krytém. Každý divadelní zaměstnanec má právo na svou dovolenou. Ale není třeba, aby všichni a v celé republice je měli v touž dobu. Je nesprávné, nehospodářské a neprozíravé, když na př. v Praze v létě většina nejlepších divadel nehraje. Město, jež musí počítati s cestovním a cizineckým ruchem, je tím velmi poškozováno. A to platí pro celý stát a jeho regionální střediska.

Letos je pozdě na takové zařízení, ale není pozdě na ustanovení, aby příští divadelní rok začínal všude 1. lednem 1947.

Doby do konce letošního roku budiž využito k volbě (nikoli k úřednímu ustanovení) sboru zkušených odborníků, jehož funkce skončí se dnem 31. prosince 1946. Členem sboru může býti, kdo alespoň 10 let vedl samostatně divadlo. Přednost mají ti, kdož divadlo vedli bez veřejných subvencí. Sbor at začne fungovati 1. září a do 30. listopadu at vypracuje osnovu budoucího zákona. Poněvadž bude pracovati intenzivně, denodenně, at je jeho práce honorována. S osnovou zákona at vypracuje provisorní opatření na dobu, než sněmovna odhlasuje nový zákon a ten než vejde v činnost. V téže době at vypracují svůj návrh odborové organizace autorů, herců a ostatních divadelních zaměstnanců, které se sborem odborníků dohodnou během prosince konečně znění osnovy, jež bude předložena příslušnému sněmovnímu výboru.

Pro dobu, než vejde v platnost nový zákon, budiž suspendován zákaz soukromého divadelního provozu! At se nikdo nebojí, že soukromí podnikatelé uspořádají běžecký závod na ministerstvo. A kdyby! Byl by alespoň možný lepší výběr a mohly by býti požadovány větší záruky bezvadného provozu. Ale úřadům odpadá by starost, co s nezaměst-

nanými herci a ostatními divadelníky. Protože jen člověk nemocně lehkověrný mohl by se domnívat, že nezaměstnaní divadelníci by se snadno přeškolili do jiného oboru práce.

Je přirozeno, že soukromý podnikatel by nastoupil jen v těch divadlech, jichž provoz by odmítly korporace veřejné a divadelní družstva. Budou-li všechna divadla ve společném veřejném provozu a všichni organizovaní herci a divadelníci zaměstnaní, tím lépe. Nikdo nám nebude moci vytknouti, že jsme soukromé podnikání vyloučili bezesmyslně a ke škodě divadelnictví.

Doslov.

Vše, co bylo zde pověděno, vzešlo z přesvědčení, že nynější divadelní krizi nelze řešiti ani ukvapeným zákonem, ani překotným ustavováním družstev nedostatečně vybavených finančními prostředky, ani výlukou a zavíráním divadel, ani snížením mezd, ani unáhleným uvolněním veřejných peněz, jež by byly vhozeny do bezedné tůně neodborného vedení.

Nápravu může způsobiti jen vládní nařízení, určující promyšlené směrnice, které mohou vypracovati urychleně jen zkušení odborníci, dostatečně odhodlaní, aby převzali odpovědnost. Chce-li odpovědnost přilímti někdo jiný, významnější, nemůže mu býti přirozeně bráněno.

do ba a lidé

Michal Mareš

Přicházím z periferie republiky

V.

Zprávy, které svým váženým čtenářům podávám z pohraničí, mají značný ohlas. Z připisů, jež dostávám — ať kladné nebo záporné — některé občas uveřejním, jako důkaz nutné kontroly tisku v daných případech. Nepatrný zájem, alespoň prozatím, nalezly však reportáže v řadách žurnalistů. Tisk, celkem vzato mlčí. Konečně nelze se diviti, zamlčuje-li tisk zprávy nepříjemné. Avšak v jedné ze svých reportáží z našich světových lázní, v níž jsem psal o katastrofální prázdnotě v nich, podal jsem jeden z nejsocialističtějších návrhů, jaký vůbec může býti. Žádal jsem, aby naše lázně byly zpřístupněny všem našim nemocným, všemu pracujícímu lidu. A? Máme tři socialistické strany s mohutným tiskem, ale ani slovo o tom. Máme stranu nesocialistickou, která si říká sociální, tato má ministra zdravotnictví. I toto ministerstvo přešlo mlčky k dennímu pořádku, jedině pan ministr sám odjel do jedné z těchto lázní na léčení. Doufejmež, že své zkušenosti sdělí všem těm ostatním, kteří by se tam měli také nutně odebrati. Když již ne v této, tedy alespoň v příští sezóně. Na jaře tuto věc opět připomenu, nejlépe zvláštním otiskem, zaslaným všem závodním výborům a ÚRO.

A co úřady? Zaplat Bůh, ozvaly se. Pochvalně? Ne. Ale i to budiž zaznamenáno jako úspěch, že mlčení bylo konečně roztrženo přípisem, podepsaným šéfem SNB v Čechách. Dostala tedy redakce přípis, který se vztahuje na jednu z mých reportáží, v níž poukázal jsem 1. na případ, kdy žena strážníková měla na ruce drahocenný smaragdový náramek, 2. případ, kdy jeden z policejních agentů měl na ruce zlaté dámské hodinky a konečně 3. abych vysvětlil, o jakého policejního úředníka šlo, kdo vlastně prováděl domovní prohlídku na rozkaz paní inženýrové, jež si nepřála pošlapání kobereců, získaných od Němců. Jest mi dán termín do 10. srpna, abych sdělil bližší údaje. Nestane-li se tak, že budu trestně stíhán, poněvadž jinak by šlo o úmyslné poškozování pověsti sboru SNB.

K tomu pravím: hlavní věci novinářovou je poukazovati, nejen prokazovati a dokazovati. Tak jako má úřad své tajemství a lékař své tajemství, má i redakce své tajemství, o němž se s nikým nemluví. Poněvadž

mi však jde o zájem nás všech, o to, aby darebáctví a provinění majetková nebo na osobní svobodě byla jednou provždy vykořeněna, podal jsem dostatečnou zprávu úředníku kriminální policie, který mne ihned po vyjití dotyčného článku a na příkaz pražského policejního ředitele vyhledal. Tedy, že jde o nemocnici v Teplicích, jiný hotel v téže místě a o vesnici tři stanice od Teplic vzdálenou. Podrobnosti nechť si vyšetří některý orgán pana majora na pražské kriminálce. Pokud jde o mé informátory v uvedených případech, doufám, že budou ušetřeni nepříjemnosti za to, že přispěli k očistě našeho života.

Abyste bylo jasno na místech bezpečnostních, kde jest dojem, že jsem nepřítel policie, chci konstatovati pouze toto: Když na jaře 1938, po květnové mobilisaci, jsem se přidal na Chebsku k oddílu S O S, s nimž jsem setrval až do konce září jako dobrovolník, dvacet metrů od německých hranic, tu jsem také poznal zblízka policii, četníky, finanční stráž a vojáky s čistě lidského a kamarádského hlediska. Hlavně v této době, ale již i před tím, jsem se setkal s takovými skvělými lidmi v řadách stráže i úředníků, že jsme podnes nejlepšími soudruhy a bratry. Mluví s nimi dnes, i s těmi mladými z dnešní generace, s těmi, kteří těžce nesou, že mezi ně vnikly a dokonce rozhodují živly, s nimiž je jim utrpením žiti. Ano, mám kladný poměr k bezpečnostním orgánům, o nichž možno říci, že jejich požadavkem a touhou je nositi kabát, jenž jest ctí a vyznamenáním. Četli jsem onehdy na plakátu, vydaném ministerstvem vnitra, aby se lid obracel s důvěrou na orgány SNB, ty že jsou jeho přátelé. Nic jiného bych si nepřál, o nic jiného mi nejde. A lámu-li kopí, tedy za ony, kdo jsou a chtějí býti přáteli lidu. Sám policie nepotřebuji, ale uznávám, že bez policie to snad ani nikdy nepůjde. Hle, jak je oblíben v Anglii Tommy — a proč u nás by to nemohlo být? Hned vám však uvedu okresního velitele SNB, který se takové tommyovské oblibě těšit nemůže. A poněvadž z naznačeného úředního dopisu je zjevno, že si úředně potrpí na přesnost a že pouhé náznaky případně vedou ke konfliktu s paragrafy, nuže detailně:

Okresní velitel SNB, jaký býti nemá!

Jde o civilní záležitost a z toho vzniklý spor nepatrného rázu. Pan okresní velitel SNB se svou manželkou si zabrali čtyřpokojový byt ve vile, která patří pod národní správu pana L. (továrny na prýmkky). Byt samotný, který nyní obývá velitel p. M. a jeho zařízení, patří pod národní správu jiného podniku: národní správkyni je sl. X. (továrna na pletené zboží). Této byl byt přidělen, velitel toho nedbal a byt si zabral. Pan L. nyní žádá uvolnění bytu pro sebe, případně svůj personál. Bývalý majitel pletárny zanechal v bytě zařízení, které patří k oné pletárně a také telefon s přípojkou do podniku. Pletárna zůstala bez telefonu, bankovní, nádražní a jiné vzkazy nejsou ke škodě firmy sl. X. odevzdávány. Zařízení bytu je pojištěno býv. majitelem u pojišťovny Union v Liberci. Odhadnuto bylo 25. 8. 1943 na 100.000 marek. Je to největší část majetkové podstaty podniku. Když přesnost, tak přesnost: pojistka na uve denou částku má číslo 711883-4125. Podle ní lze zjistiti, co v bytě bylo a býti má. Potvrzení, že na majetek byla zavedena národní správa (vidno ze stížnosti k Fondu národní obnovy ze dne 27. 7. 46) pan velitel zahodil a byt obsadil.

Manželka národního správce vily pí L., se dostala do civilního sporu v záležitosti bytové s okresním velitelem samým, který v bytě bydlí neoprávněně. Paní L. dostala obsílku k soudu na 3. VI. k pokusu o smír. Obsílka jí byla doručena asi v 10 hodin dopoledne a to četníkem s určením, aby se ve 14 hodin dostavila k soudu. A nyní doslova z dopisu pana L.:

»Před 11. hodinou dopolední bylo zvoněno na dveře našeho bytu. Byl jsem ten den v Praze. Když manželka nešla po delší dobu otevřít, byly pak klíčem ote-

vřeny dveře, načež vstoupil četník, dále člen bytového úřadu a předseda MSK a oznámil, že jménem zákona je manželka zatčena! Na otázku manželčinu, koho zavraždila nebo okradla, že jí musí zatýkati, bylo jí odpověděno, že se to dozví u soudu. Když se manželka zdráhala jíti s poukazem, že obsílka zní na 14. hodinu, bylo jí řečeno, že nepůjde-li dobrovolně, dají jí na ruce želízka... Předseda MSK řekl manželce, že se na její řeči vy.... Rozkaz stran želízek dal okresní velitel, který stál na chodbě.»

Ptá se pan L. svého právního zástupce, zdali se tento způsob jednání nepříčí ve svobodné republice občanským zákonům, a mírně se dotazuje, není-li toto jednání trochu nacistické. Právní zástupce odpovídá po vysvětlení, kdy může býti osoba zatčena, že nebylo důvodu k zatčení, poněvadž jde o civilní věc, nájemní záležitost také zde nebylo důvodu k otevření bytu pakliže a byla tím překročena právomoc úředních osob.

Současně však advokát upozorňuje, že proti svědkyni budou vypovídati 3 úřední osoby, četník, člen bytového úřadu a předseda MSK (a čtvrtý okresní velitel, pane doktore), kteří asi budou věc líčiti jinak a jim bude asi uvěřeno.

Pan L. sdělil dále, že velitel prohlásil bytové komisi, že z bytu ho nikdo nedostane, to že půjde jen přes jeho mrtvolu a že bude střílet.

Pokud jde o zabrané věci, patřící v národní správě sl. X., usnesla se okresní správní komise v září min. roku, aby okresní velitel vrátil zabrané předměty, patřící k provozu podniku, jako 2 psací stroje, spec. šicí stroj, pisemnosti, nezpracovanou vlnu atd. Byla též vyslána bytová komise ohledně převzetí bytu asi v téže době. Dosud se tak nestalo. Nuže, takový orgán jistě připomíná při nejmenším Havlíčkovo: Bože, kéž jsem policajtem!

Vysoký úředník v policejní službě pohraniční, je- muž jsem tento případ předložil k posudku, pravil: »To, příteli, nic není, to je zcela normální případ!« Zbývá pouze dotaz: může muž ve službě s českou ženou jednat, jak vyličeno? Je v tom věru něco specificky gentlemanského: čtyři muži na jednu bezbrannou. A kolem městečka sta hektarů neposečených luk. I takové brigády jsou. Místo této události sdělím panu veliteli SNB na přání kdykoliv. Čtenářům pak svého času oznámím, co v oné věci bylo učiněno. Dotyčný zákrok však nasvědčuje, jak vydatné rezervy lidí bychom měli za odsunutě Němce. To by byly brigády na žně a do šachet!

Z povědi čtenářů.

Denně dochází mi tolik dopisů, že by bylo třeba celé reportérské kolony odebrati se tam, kam jsem volán. Nakonec by nestačily stránky tohoto listu, kdyby mělo býti vše otištěno. Netušil jsem, že snad dlouho ještě bude mi třeba pracovati na tomto úseku a zanechati všeho ostatního. »Kdo jste?« ptá se čtenář, »že mluvíte tak z našich duší?« — Příteli, nic víc než jeden z vás, který vám všem proto rozumí. K nakreslení dobové situace uvěřejním časem některou z došlých zpo- vědí svých čtenářů. Zde jedna:

»Vaše reportáže z pohraničí čteme s ohromným zájmem. Kdo jste, že mluvíte tak z našich duší? Prosim Vás, jménem rolníků, kteří přišli po Němcích nikoliv kořistiti, ale dítiti na naši nyní české hroudě — zajedte k nám — zastavte se zde, tady naleznete pro reportáže obrázky nepspravedlnosti, bídy, čachraření se státním majetkem, které volají do nebes! Jsa Vaším čtenářem, rád bych Vám zde vše pravdivě vylíčil, co nestačím napsati. Jsem rád, že jsem sehnal na tento lístek Kčs 1.20, a to tím, že jsem peníz vzal vlastnímu dítěti. Nemohu prodati, na co jsem celý svůj život šetřil, svou knihovnu milovanou o 5000 svazcích, ne, to nemohu, to by mě nejvíce bolelo, i když mé 4 děti své přiděly přenechávají ke krmení drůbeže a moje manželka neví kudy kam. Pak chcete osídliti pohraničí? To je adresováno těm, jimž Vašimi reportážemi ukazujete, jak se věci dělají nemají. S úctou J. M. rolník na zabraném.«

Dělník píše:

»Píšete, že znáte muže, který má dobré ocelové koště na vymetání všech nemorálních živlů z odpovědných míst. Prosil bych snažně o jeho adresu. Vedu zde už od loňska bezvýsledný boj s celou partou proti mně zorganizovanou. Jsem místopředseda (následuje adresa velkého podniku těžkého průmyslu) a od roku 1945 bez zaměstnání (kdy se potřebuje tolik pracovních sil) a dnes i bez pří- dělu potraviny! Spor je u okr. nár. soudu a nejvyššího soudu správního, kdež se domáhám zaměstnání a čistky v závodě. Až dosud nenalezl jsem poctivého muže, který by mne v mém nerovném zápase podepřel. Živly, s nimiž bojuji, zajistily si spolupráci s podobnými druhy proti mému zápasu v ÚRO i v politické straně, aby můj úkol znemožnily. Prosim o sdělení adresy onoho muže, chci jej požádati o radu. Můj případ je typickým příkladem cynického šlapání zákonů a nařízení republiky a pronásledování poctivě pracujícího funkcionáře záv. rady. Děkuji Vám za Vaši ochotu a poroučím se uctivě J. H., místopředseda záv. rady v K. u Brna.«

Pisatelé chci říci jen toto: Jsem přesvědčen, že, je-li jeho boj spravedlivý a jsou-li okolnosti, jak je naznačuje, věřím, že se dočká rehabilitace. Adresu muže se železným koštětem zatím neudávám. On totiž tyto řádky bude beztak čísti. Kdybych udal jeho adresu, zaplavila by ho jistě taková lavina stížností, že by sotva zmohl ony, které již na jeho stole čekají a jsou vyřizovány, jak jen v lidských silách je možno. Druhý muž, který ve vašem případě — jsa upozorněn touto mimo- instanční cestou, věc jistě vezme do ruky — je šéf ÚRO sám, k němuž každý má důvěru. Ale nedivte se mu, kolik by muselo býti Zápotockých, aby vše bylo vyřizeno naráz!

věda a práce

Dr. Jiří Alter

Atomické odzbrojení

Pracovní výbor komise Spojených národů pro atomickou energii debatoval před krátkou dobou o zprávě dr. Evatta, předsedy prvního podvýboru. Tato zpráva shrnovala kromě všeobecných a zvláštních úvah též názory členů podvýboru a návrhy Spojených států severoamerických (o nichž si pohovoříme později) a Sovětského svazu. Podvýbor vyjadřuje svoje stanovisko třemi otázkami, jež musejí být řešeny, než se může přistoupit ke konečnému návrhu. Je to za prvé mezinárodní dohoda čili smlouva, za druhé mezinárodní dozor a za třetí poměr Organizace spojených národů k tomuto dozorčímu orgánu. Zpráva sděluje, že se členové podvýboru dohodli v zásadě na nutnosti dohody, aby atomické zbraně nebyly vyráběny a aby jich nebylo používáno ve válce, neuvádí však, kdy taková úmluva má být sjednána. O tom se rozvinula v podvýboru rozsáhlá debata.

Sovětský zástupce navrhl, aby tato dohoda byla ujednána a uzavřena ihned. O otázce mezinárodního dozoru a jeho poměru k Organizaci spojených národů lze prý jednat později. Naproti tomu poukázal zástupce Spojených států na to, že nelze považovati dohodu o nepoužívání atomických zbraní za dostatečnou, připomeneme-li si nepřiměřenost a neúčinnost jistých mezinárodních úmluv v nedávné minulosti. Atomické zbraně by měly být vyřazeny přímým dozorem. Taková účinná kontrola by zaručila odzbrojení, a tím by jaks i navržená dohoda byla zbytečnou. Tento názor byl podporován většinou členů podvýboru. Dohodli se tedy prozatím jen, že se nedohodli. Jedna strana žádá především odzbrojení (jímž by okamžitě byly postizeny jen Spojené státy) a druhá strana všeobecnou a stálou kontrolu atomické výroby, dohlížející na

všechny státy. Nesouhlas dá se znázornit stručně, dialekticky, takto: »Zahod' flintu a buďme přáteli« nebo »Buďme přáteli a zahodím flintu.«

V pracovním výboru poukázal dr. Evatt na silnou podporu amerického návrhu, aby byl zaručen úspěšný dozor zřízením zvláštní korporace, jež by byla vybavena právem vlastnit, vést, kontrolovat a pronajímat výrobu atomické energie. Konečně se obrátil dr. Evatt také proti právu veta v otázce atomické energie, protože by to znamenalo zvláštní imunitu, jež by znemožnila dosažení hlavního cíle dohody.

Celou dobu od prvního zasedání pracovního výboru až do dneška se točí debata kolem stejného problému jako debaty podvýboru, t. j. otázky, přijde-li dřív kontrola nebo odzbrojení. Sovětský zástupce Gromyko se staví proti mezinárodní komisi pro atomickou energii, protože pro takové účely prý úplně stačí Bezpečnostní rada. Tu arci počítá s tím, že v Bezpečnostní radě platí právo veta velmocí, proti které se v případě atomické energie staví většina ostatních členů. Naproti tomu byl Gromyko žádán americkým zástupcem, aby nepředkládal pouze požadavek zničení pum, nýbrž také sdělil, jak se tento plán má prakticky provést.

Tak se debata vleče, až se pracovní výbor dohodne na zásadním bodu, problému »flinty«.

Vědci proti vládě

Americký návrh se zakládá na rozsáhlých studiích a diskusích, jichž se zúčastnili hlavně tvůrci atomické energie. Jsou členy Federace amerických badatelů a tato korporace se o to postarala, aby veškeré občanstvo Spojených států poznalo její názor, že nezhoubnější metodou k zachování míru je zatajování vědeckých a technických poznatků. Toto tažení vědátorů mělo tak silný ohlas v tisku a rozhlase, že první návrh na uzákonění kontroly atomické energie vojenským tělesem byl zavržen. Vláda se tudíž rozhodla sestavit komisi, jejímž úkolem bylo studovat otázku kontroly atomické energie a předložit vládě návrhy. Komise zahrnovala mezi své členy také nejvýznamnější vědce, spojené s výrobou atomické pumy, a vyslyšela nesčetnou řadu vědeckých a průmyslových činitelů. Výsledek byl tento:

Je nutno rozřadit procesy s atomickou energií v »nebezpečné« a »bezpečné«. Nebezpečné postupy jsou ony, jež mohou vést k výrobě atomických zbraní; bezpečné jsou ty, jež mohou být provedeny téměř bez rizika, že by jich mohlo být použito pro válečné potřeby. Nebezpečné procesy mají být zásadně podřízeny Organizaci spojených národů, kdežto bezpečné mohou být používány jednotlivými státy a dokonce — za jistých záruk — i průmyslem.

Hlavní nebezpečný proces je dolování a nabytí zdrojů hmoty »štěpné«, to je hmoty, jejíž atomová jádra jsou za jistých podmínek schopna se rozštěpit a nejen vytvořit nové prvky, nýbrž i podnítit řetězový postup dalšího automatického rozštěpování celé hmoty, jak jsme je viděli se strašným výsledkem u atomických pum. Takové hmoty jsou uraninium, thorium a jiné, jež se vyskytují v přírodě, mimo nový, dříve neznámý prvek plutonium, vyrobený k ničení měst. Přirozené patří k nebezpečným postupům i výroba koncentrátů z těchto hmot na výrobu pum. — K bezpečným postupům náleží výroba atomické energie pro mírové potřeby (jako na příklad zhotovení radioaktivních hmot k lékařským účelům) nebo pro fyzikální pokusy atd.

Denaturovaná hmota

Je přirozené, že se vědci neuspokojili s tím, co jim atomická hmota poskytla po stránce výbušné, tedy nebezpečné; chtěli ji také ovládnout v pásmu bezpečném a nelze popřít, že se jim podle všeho dilo daří. Američtí badatelé jsou již s to »denaturovat« atomickou hmotu, t. j. přimísit k ní určité tak zvané isotopy téhož prvku, jež zpomalují štěpení atomových jader tou měrou, že ne-

může dojít k explozi. Víme již delší dobu, že uran má dva isotopy, z nichž pouze jeden je štěpný, a před krátkou dobou bylo zjištěno, že asi i plutonium, jež zničilo Nagasaki, má neškodný isotope. Roztřídění isotopů ze směsi by mohlo být provedeno jen ve velkých továrnách, jež by se stíží daly zatajit. Zřejmě by každý pokus o roztřídění denaturované hmoty byl považován za těžké porušení sjednané dohody. Je významné, že i několik málo jiných procesů má být označeno za nezákonné, a jejich provedení by bylo považováno již za válečný úmysl. To by značně zjednodušilo řízení u ústředního orgánu, protože by nebylo založeno pouze na theoretickém zákoně, nýbrž na jednoduchém důkazu provedení fyzikálního procesu. Zpráva arci netvrdí, že systém dozoru na základě denaturace by byl úplně spolehlivý; předpokládá ale, že denaturace ulehčí kontrolu.

Návrh kontroly

Návrh se zakládá na těchto hlavních poznátcích: Žádný negativní druh kontroly, t. j. dozor jaksi »policejního« rázu, nebude účinný. Činnosti zákonné i nezákonné musejí v dohodě být popsány a rozlišeny pojmy činnosti samotné, t. j. fyzikálních výkonů, a ne úmysly, abychom se vyhnuli neplodným — a nebezpečným — diskusím o zámechrech té které vlády. A konečně musí kontrolní organizace, již zpráva nazývá Úřad pro atomický vývoj, být sama činná v průzkumu, vývoji a výrobě atomické energie.

Továrny na výrobu atomické hmoty pod řízením Úřadu by byly postaveny tak, aby se udržela strategická rovnováha mezi státy. Kdyby na příklad některý stát se chopil násilím atomické továrny na jeho území, nic by mu to nepomohlo, protože by trvalo asi rok nebo dva, než by získal dostatek atomické výbušniny, a za tu dobu by byly i Úřad nebo ostatní státy drtivě připraveny.

Poněvadž neuspokojivý je návrh na přechod z okamžitého stavu k mezinárodní kontrole. Zpráva navrhuje, aby americké vlastnictví továren, zásob a informací bylo postupně převedeno pod autoritu Úřadu v tom rozměru, v němž toto těleso bude skutečně schopno působit. Zpráva používá několikrát vazby »během několika let«, což se nezdá být velmi slibným časovým postupem vzhledem k všeobecné nedůvěře a možnosti výroby atomických zbraní i jinými státy. Nutno však počkat, jak návrhy Spojených států pochodí před komisí Spojených národů.

Návrhy Angličanů

Asociace atomových vědců ve Velké Británii vypracovala také návrhy proti zneužívání atomické energie, jež se dilem kryjí s návrhy americkými. Žádají také zřízení mezinárodní atomické komise. Státy by se musely zřici své suverenity do té míry, aby bylo zástupcům OSN dovoleno kontrolovat zdroje surovin a zařízení továren v celé státní oblasti, pokud se to týče atomické energie. Tím by se především zvýšila mezinárodní důvěra a sotva lze doufat, že bychom docílili jakéhokoli výsledku bez takové dohody.

Zpráva Asociace zkoumá pak různé způsoby dozoru na používání atomické energie a uvádí pět různých stupňů. Nejdrastičtější krok by byl zarazit veškerý průzkum a vývoj fyziky atomového jádra a zničit zařízení laboratoře a továrny. To však asi nikdo nepovažuje za uskutečnitelnou myšlenku. Nechceme-li však zasahovati do výzkumu, mohli bychom zakázat zřízení a provozování velkých továren na výrobu účinného materiálu v množstvích, jež by stačila vojenským potřebám. To by nevyloučilo malé továrny pro účely lékařského a chemického výzkumu. Ale i kdyby tato dohoda dobře vyhovovala v míru, zhroutila by se zajisté ve válce, poněvadž podle zkušenosti by netrvalo dlouho, než by výzkum dohonil vše, čeho třeba pro válečné potřeby. Třetí možnost je povolení zříditi velké továrny, jež by však nesměly vyrábět atomické pumy. Ale i v tomto případě by válka nedbala

mírové dohody. Nicméně by dohoda zabránila státům připravovat sklady pum, způsobíle zničit odporce. Další, čtvrtá možnost, již Asociace považuje za nejlepší ze všech, je pokračování ve výrobě atomické energie i ve velkých továrnách, arciže za podmínky, že provozování a výroba jsou ve prospěch a pod kontrolou Organizace spojených národů a že kromě toho pouze OSN má právo vyrábět a uschovávat pumy. Pumy nejsou myšleny jako policejní zbraň, ale jejich zásoba by umožnila okamžitou odvetu násilníkovi, kterému se podařilo získat nebo vyrobit atomické pumy. Továrny by byly, jak v americkém návrhu, roztroušeny po celém světě. Poslední možnost je povolení výroby atomických pum, jestliže by se státy dohodly na počtu továren, jež by směly v každém státu pracovat. I zde by byla inspekce podmínkou.

Nedohodly-li by se státy o žádné z těchto možností, byl by to začátek závodu ve výbroji atomickými zbraněmi — začátek konce.

dopisy

Co jest reakce?

Milý pane redaktore!

Snad bude nejlépe při výzkumu, co reakce jest a co není, vyjít od skutečnosti. Pátrati, co jí všecko lidé rozumějí, vytríditi potom takové případy, jež se zdají nesmyslné, a co zbuže, nepochybně musí být reakcí a reakcionářstvím. Uvidíme však, že i tato cesta, na pohled neobyčejně průhledná, má své svízele. Především proto, že pojem reakce a reakcionářství je stupňovitý. Co jedněm je reakcí, to může být jiným bláznivým pokrokářstvím. Viz posice Labour Party, o níž jste se zmínil, nebo posice sociální demokracie u nás. V podstatě je tedy otázka reakce otázkou algebraického znaménka a tu nepochybně záleží pouze na tom, kam se rozhodneme položit počátek.

I musíme se nezbytně pokusiti o rozlišení v obsahu a náplni. Nemyslím, že je správné nazývat reakcionáři takové osoby a taková hnutí, které nesouhlasí se socialistickým a socialisačním pokrokem, jehož jsme dosáhli znárodněním určitých statků, vložením moci do rukou lidu, podřízením určitých svobod a určitých druhů soukromé iniciativy určitým druhům všeobecně prospěšných plánů, omezením počtu politických stran, zkrátká všeho toho, co je v košickém programu. Přece nebudeme na příklad nazývat reakcionářem osobu, která si z nějakých speciálních důvodů přeje, aby voda tekla do kopce místo s kopce. Takovou osobu pokládáme prostě za hloupou, nehledě ani k tomu, že v našem případě je tu ještě jiné neobyčejně praktické sudidlo. Taková osoba si kromě ostatního počíná zločinně, poněvadž se staví proti zjevům, které byly sankcionovány zákonem. Na takové terminologii je nezbytně nutno trvat i pro ten případ, že některá politická strana se dopustí tak treštuhodné nepromyšlenosti, že se demonstrativně nazývá stranou ne-socialistickou, chtějíc tak jemně naznačit, že si přeje, aby voda tekla do kopce.

V oblastí duchovní se bohužel nedomůžeme tak snadného schematu, co je určité pokrok a co zpátečnictví. Spousta lidí, a to často crème de la crème současné společnosti, se vášnivě domáhá, abychom dialektický materialismus pokládali za pokrok kat exochén. Patrně to také jest obrovský pokrok v současném století, neboť co lepšího možno si přát a jaké lepší metody možno voliti k tomu, co on v podstatě hodlá, napravití totiž pomotané věci lidské a vnést do nich nepopíratelný pořádek. V tomto smyslu je mu třeba vzdávat všeciou potřebnou úctu a dávat mu přednost i před takovými druhy neplodných idealismů z věži slonových, které se omezovaly na to, že snovaly bezcitné libezné systémy bez ohledu na skutečnost, že úzká kasta schopných lidí užívala bujně darů země, zatím co ostatní většina člověčenstva musila i existenční minimum pokládati za nedostupný ideál. Je to určitě jedna z nejlepších doktrin pro řízení hmotných věcí vezdějších, ale zdali hmotnými vezdějšími věcmi končí nebo je vyčerpán život v celé šíři a plnosti? Otázka zní, zdali člověk se svým kuřetem v hrnci už dosáhl dokonalosti? Nebo jinak: co učiní pokolení, které svá kuřata bude míti zabezpečena? Dvojí cesta je možná. Buďto zleniví a bude se malátně

oddávat sladkostí života nebo se počně náruživě obírat otázkami metafysickými. Ani v jednom z těchto dvou případů mu nebude moci dáti dialektický materialismus potřebného poučení, nebo napomenutí, protože je to učení, které sice takřka beze zbytků vykládá, co jest, jaké dedukce z této empirie můžeme učiniti, ale skoro vůbec nic nepraví o tom, co by býti mělo. Neříkám, že ethická nebo estetická normativnost patří k věcem snadným. Lidské pokolení usiluje o její výklad od sama počátku duševního života a dosáhlo zatím výsledků, které možno zatím nazývat jen skrovnými; nicméně stanovilo a ustálilo několik jednoduchých, snadno pochopitelných a možno říci i osvědčených hodnot, kterých se jen těžko může vzdáti, i když si to dialektický materialismus přeje. Pohříchu jsou to hodnoty křehké a často těžko odůvodnitelné. Sotva najdeš nějaký exaktní důkaz třeba pro potřebu sympatie a lásky k bližnímu, pro ušlechtilost, pro dobrovolnou věrnost, pro lásku k pravdě, pro obětavost a pro všechny ty drahocenné ctnosti, které mohou tak zkrášlovat život. Ano, dialektický materialismus také počítá se ctnostmi, ale cestou, dovolíte-li ten výraz, dekretní. Jaká početilost chtějí třeba na lásku klásti uzdu nebo býti S filosofického hlediska se dialektický materialismus dopouští těchž chyb, kterých se dopustilo kartesiánství nebo racionalismus XIX. věku, a musí očekávat tutěž duchovní reakci nebo spíše restituci. Nebude to ovšem nový materialismus, neboť dějiny se neopakují schematicky, nebude to dokonce nijaký nový a sensační směr; stane se jen to, že staré a vyzkoušené hodnoty duchovní budou panovati v souladu s rozumem, třibeným a rozkošatělým plodnou činností dialektického materialismu. Avšak s hlediska vývojového můžeme zatím je j pokládat za reakci, za krok zpátky.

Avšak nemylme se. Nebudou a nemohou být restituovány všechny hodnoty humanismu stejnou měrou. Některé, jež ještě dnes z důvodů praktických nebo tradičních pokládáme za neocenitelné a posvátné, ztratí nejméně něco ze své důležitosti nebo vůbec doslouží svou dějinnou nutnost. Nacionalismu k nim patří určitě a nauka o bezmezném individualismu velmi pravděpodobně. Nečekejme však, že se dostaví nějaká moc a oloupí nás o tyto drahocennosti. Zbavíme se jich tak lehce, jako dospělý člověk brzlíku. Ani si toho nebudeme vědomi.

A nyní se konečně dostáváme k tomu, abychom se pokusili vyložit to, co by bylo opravdu dobře pokládati za pokrok a co za reakci. Svět bude dotud špatný, dokud bude k jeho zlepšování třeba násilí. Přesněji řečeno, hrubého, mocenského násilí, ať ve formě válek mezi národy, třídami, rasami nebo ve formě jakéhokoliv etatismu, který musí hnísti jedince a věští jej k tomu, co pokládá za mravní nebo sociální ideál. V člověku však dřime drobounká jiskra, která se v dějinách už často rozplamenila v požáry. Co v podstatě činili mužové, jejmž jménům se obdivujeme ve Slavné životě? Neucínilí nic prostšího, než že dobrovolně, ba s jistou nepřehlednutelnou náruživostí konali věci, k nimž my obyčejní smrtelníci musíme býti donucováni nějakým mravním kodexem, po případě i sankcemi. Dávali světu dobrovolně více, než od něho vzali. Obětovali — chcete-li — osobní potenciál celku. Milovali — chcete-li — celek více, než sebe sama. Je to neobyčejně průhledné tajemství velikosti. Není k ní třeba nic více než mravní síly a bezmezná důvěřivost, onoho nezkroutného optimismu, dětině prostého, ačkoli o něm víme, že musil být zocelen nejkritičtějším poznáním, onoho největšího heroismu, jak o něm mluví Romain Rolland: »Viděti svět tak, jak jest, a přece jej milovati.«

Buditi v člověku nezlomnou důvěřivost i za cenu pokazených pokusů, buditi v něm dobrovolnou obětovnost konati tyto pokusy ochotně a bez únavy, buditi v něm nepřekonatelné nutkání k pravdě a přesvědčení, že poznávati pravdu i trpkou je nejvyšší rozkoš, buditi v něm jistotu, že jediným motorem světa je láska, nikoli nenávisť, buditi v něm ideu, že individuální život v podstatě je ptylením potenciálu nikoli vstřebáváním, nikoli jen příslušností k rozkošnickému opatství thelémskému, jehož řehole je mírná a poslušnost snadná, buditi v něm — slovem — jasný zrak, jímž by dovedl, nikoli jen všetečně, patřiti na proudný tvořivý vývoj a neúprosně jej zkoumati a sblížovatí kruhy zákonů lidských s kruhy zákonů věčných, to vše skoro jistě je pokrok.

Trpěti pak u něho nedůvěru, nelaskavost a línou skepsí, trpěti přesvědčení, že bude konati dobré jen potud, pokud to bude slušno a nutno, trpěti uštěpačně pravdu jen jako užitečný prostředek a domnívatí se, že jinak je stejně pro kočku, trpěti zejména nauku o výbornosti násilí a trpěti

domněnku, že svět je z nějakého tajného důvodu povinen chovat se tak, aby to zvláště mně přinášelo užitek, ať jsem individuum, národ, rasa nebo třída — to vše skoro jistě je reakce.

Není tak zřehla nesnadno převést tyto postuláty do praktického života. Snad je možno litovati, že nebylo provedeno třídění tak očividně, aby bylo možno bez úvahy stanovit v každém jednotlivém případě: toto je reakce a toto je reakcionář — jako třeba stanovujeme: toto je babočka paví oko. Snad to ani není možné a snad toho ani není třeba. Ty konkrétní okolnosti, pro něž bychom pedantsky dnes někoho nebo něco stůj co stůj označovali za zpátečnické, určité pomínou za deset, sto nebo tisíc let. Určité však nepominou ony znaky širší, jež máme dnes na vůli třeba pokládat za utopii, jestliže si to nutně přejeme. Nezapomínejme však, že kdysi byla utopii i možnost mluvit o nich.

S pozdravy váš

Václav Babka

Agraria rediviva?

Vážená redakce!

Chraň Bůh, abychom pisateli článku »Agraria rediviva« v minulém čísle Dneška upírali právo, aby si myslel o jakékoliv otázce a tudíž i o omezení dovozu živého dobytka z USA co chce. Zveřejňuje-li však své myšlenky, má veřejnost a tisíce čtenářů právo žádat, aby nebyli ať již nevědomky či úmyslně zaváděni.

Především pisatel K. M. zamlčel podstatnou část návrhu Jednotného svazu českých zemědělců, totiž že se žádá zastavení nebo aspoň omezení dovozu živého dobytka z USA a Dánska s tím, aby místo toho byla dovezena i adrná krmiva. Důvody k tomuto návrhu jsou čistě věcného rázu. Je jasno, že nesměřují proti pomoci UNRRA, za niž jsme vděční. Ale snad je dovoleno říci, co nevíme potřeujeme, co potřebujeme méně, a co vůbec nepotřebujeme. Kdyby nám chtěla UNRRA dovážet cukr, chmel a sklo, museli bychom to s díky odmítnout, protože těchto věcí máme dost, naopak, můžeme jim ještě posloužit.

Na to může K. M. namítnout a také namítá, že skotu nemáme nadbytek, když přidělí masa jsou tak malé. Nuže, jaký je skutečný stav? Skotu ubýlo v Čechách a na Moravě válkou na počet kusů pouze 7 procent a tento úbytek byl již vyrovnán. To nás však nesmí svádět k mylnému názoru, že jsme již na předválečné úrovni, protože váhová ztráta činí nejméně 30 procent. Máme dobytek přestálý, chorý a méně výkonný. Stejně jako lidé, i dobytek přežil sice válku, ale s ofteseným zdravím a podvýživou podlomeným výkonem. Cesta k zvyšování živočišné výroby a zlepšení vzhledu obyvательства nevede tedy pouhým zvyšováním číselného stavu dobytka, nýbrž jeho zkvalitněním, výběrem schopných, výkonných kusů a prostředkem k tomu, kromě jiného, je též zlepšení krmné základny. Doprava živého dobytka je neúsporná. Dovozy jednoho kusu stojí asi 6000 Kčs, nehledě k nouzi o lodní i vagonový prostor, který též přichází v úvahu. Dovezeme-li místo dobytka adrná krmiva (jen za dovozní bychom dostali 20 g kukuřice nebo jiného krmiva), můžeme vbrzku dosáhnout téhož množství masa, jaké představuje dovezený kus.

Dovozy nemůže mít vliv na snížení cen masa. Jen pouhé dovozní činí o málo méně, než co dostane náš zemědělec. Při průměrné ceně 15—16 Kčs za kg živé váhy dostane chovatel sotva třetinu ceny, za niž se prodává maso. Náš zemědělec vyrábí lacině ve srovnání s cenami výrobků, jež potřebuje pro své hospodářství a pro svou domácnost. Lacině ve srovnání s jinými státy. Jeho snaha o spravedlivé hodnocení výsledků vlastní práce zaslouží spíš podpora, než ocerňování, jako by chtěl snižováním výroby dosáhnout uměle vyšší ceny. Každý ostatně ví, že i kdyby toho chtěl dosáhnout, nebylo by to nic platné, poněvadž tvorba cen se děje na zcela jiném podkladě, než kdysi.

Zemědělci sice vyrábějí, ale nerozhodují o tom, jaké budou přiděly. Uvádí-li pisatel K. M., že na venkově je dost masa, má sice pravdu, ale ten z polovice. Na trhu jeví se sice přechodně větší nabídka, ale nikoli z příčin přirozených a zdravých. Větší nabídka nevzniká proto, že bychom měli dobytka nadbytek, nýbrž pro nedostatek krmiva a peněz. Jestliže se příslušní činitelé nepoddávají tomuto tlaku, počínají si zřejmě rozumně a předvídavě, protože jinak mohli bychom mít v současné době dost masa, ale v budoucnu by to naší výživu a plněné zásobování vážně ohrozilo. Příklady z ciziny nás dostatečně poučí a nabízejí, abychom byli opatrní a krajní úsporností umožnili tvorbu spotřebních statků.

Snahy zemědělců a JSČZ o zvýšení výroby rostlinné i živočišné jsou nepopíratelné. Kdo sleduje jejich práci za těžkých současných potíží a nedostatků, a výsledky, dosažené za rok od války, nemůže jim odepřít uznání. Tím méně je na místě obviňování z udržování černého trhu. Proč bychom si nefekli věci, jak jsou? Ustrne-li se zemědělec nad nařikávkami prosbami městského člověka a prodá-li mu ze svých přebyteků po splnění kontingentu nějaké to vajíčko a trochu mléka, počítá většinou pouze prodejnou cenu a někdy i méně. Snad je mezi zemědělci i nějaký kofistník, ale těch je málo, jsou to opravdu ten výjimky. Udržovatele černého trhu najdeme rozhodně ve městech, nikoliv na vesnici.

A teď ještě něco o vhodnosti doby takového útoku, jaký pro-

vádí K. M.. Návrh JSČZ byl podán již někdy na jaře letošního roku. Kritika je tedy hodně opožděná, zejména když činnost UNRRA se chýlí ke konci a brzy nebudeme již vůbec mít možnost uvažovat, zda nám má dovézt dobytek či krmiva. Budeme se muset spoléhat na vlastní síly a je tudíž účelnější i potřebnější zabývat se domácími problémy. S hlediska celkových potřeb našeho zemědělství jeví se otázka »dovoz živého dobytka či krmiva« jako poměrně malicherná, uvážíme-li, že jsou tu takové otázky, jako zajištění stálých pracovních sil, mechanizace, vybudování našeho pastvinářství a pod. Tyto otázky především vyzádují veřejného zájmu a diskuse a nejen diskuse, ale i řešení.

J. Janěček

Polemika o ovoci

Vážená redakce!

Nejvyšší úřad cenový je znám tím, že reaguje na novinářské zprávy, kterými se cítí dotčen. Nemůže být lepší zásady, je to skoro jako zodpovídání interpelací. Ale takové odpovědi má vždy stylizovat jen jeden úředník a tomu by se pak nemohlo stát, aby napsal odpověď tak, jak vyšla v 19. č. »Dneška«. Stojí tam:

»Sběrny jsou zavázány platit pěstitelům stanovené ceny. Co by si však počaly sběrny s ovocem, které za pevné ceny nakoupily, když by trhovci, kteří u některých pěstitelů zakoupí proti předpisům ovoce levněji, prodávali toto ovoce levněji než sběrna?«

A o několik řádek dále:

»K tomu NÚC nejprve po zásadní stránce podotýká: Ceny třešní i ovoce jsou vyznačovány jako »ceny nejvyšší«, což znamená, že pěstitel nebo obchodník může své zboží kdykoli prodávat levněji a že je dokonce povinen tak učinit, přípouštějí-li to jeho hospodářské poměry.«

Jak se tato dvě sdělení rýmuji, je těžko vysvětlit. Kdo se drží zásady druhé, stane oběti zásady první a vžděcky poruší nějakou zásadu a bude platit pokutu.

Proto ta hrůza před předpisy zásobovacími, cenovými a bůhvíjakými, protože, dělel co dělel, nějakou zásadu překročil a pokutu zaplatil. Z této hrůzy před předpisy, které si odporují, byla asi u okresního národního výboru pěkná mela, když tam přišel pověřený všestruhý orgán, k vůli naší zprávě z č. 15. t. 1. Nechtěli jsme těm dobrým, rozumným a slušným lidem působit mrzutost. Zapřeli tedy raději a dobře udělali. Ale přesto nápadně zdůrazňují opravu NÚC v č. 19. že v písemné cedulčce nebyly vydávány. Dohodneme se tedy snadno. Okresní národní výbor poslal ústně uchazeče si natrhat jeho okresních třešní za slib, že nepolámou stromy. Brněnský úředník, který si tak třešně přivezl, si je tam s povolením osobně natrhal a pisateli noticky přivezl do Prahy na ochutnání. Pochválil jsme jakost třešní i prozravost ONV, který tím neporušil zásluhu, kterou zase NÚC cituje ve své odpovědi na naši zprávu, že totiž vyláška min. výživy za dne 20. V. 1946 stanoví zákaz volného prodeje ovoce. ONV třešně neprodával, on dovoloval si je natrhat. Dokázal však, že vydaná vyláška byla upřílišněná, protože zatím byla citelně zmírněna.

Samozřejmě ne tak, že by se uznalo, že noviny mají pravdu. Byla svolná porada, o niž dostaly noviny zprávu, že se v ní pro uvolnění obchodu ovocem vyslovil jen velkoobchod a maloobchod, nikoli však zástupci úřadů a ústředí a také ne zástupce ÚRO. Proto byla vázanost obchodu ovocem ponechána, bylo však dovoleno i maloobchodu, aby nakupoval přímo u sběren a ne prostřednictvím velkoobchodu jako tomu bylo dříve.

K tomu můžeme jen říci, že pro uvolnění byl ten faktor, který přichází s ovocem skutečně do styku. Proti byli ti, kteří se stýkali pouze s papíry o ovoci a musili by být přeloženi k jiné práci, kdyby jejich agenda byla zrušena. Kdo ví, co to je úřední setrvačnost, tomu je jasno, že unlyne ještě mnoho vody, než k tomuto reservoáru pracovních sil bude sáhnuo. A ÚRO, podivná kompetence odborového hnutí, které ovšem sdružuje zaměstnance ústředí a proto mluví jejich řečí.

Nevíme, zdali naše stanovisko porazilo úřední předpisy, nebo zdali jsme byli poraženi my, ale to, co se stalo od té doby, změnilo načisto situaci, ať k tomu už došlo jakkoli. Pražské potravinařské obchody jsou zásobeny dobrými jablky i ranými ringlemi a švestkami, i když dosud zahraničního původu, každý si však může volně nakoupit přiměřené množství za přístupné ceny. A to je to, čemu jsme si přáli, totiž ovoce na stole, získané beze strachu, že nám to někdo zabaví, bez protekce a bez listku, nu to je všechno, po čem jsme toužili, když jsme psali notičku nad znojemským třešněmi, získanými zadarmo a přitom vlastně jen nějakou mezerou v platných předpisech. Kéž tomu tak zůstane i nadále!

K. M.

Videňští Češi

Redakci časopisu »Dnešek«.

V 19. čísle časopisu »Dnešek« ze dne 1. srpna t. r. pokračuje pan redaktor Michal Mareš ve svých referátech o odsunu Němců z ČSR. V závěru svých úvah zabývá se pan redaktor také vídeňskými Čechy. Kritikuje ostře, avšak jednostranně. A tak nezbyvá, než abych se proti této kritice důrazně ohradil ne jménem svým, ale jménem tisíců poctivých vídeňských Čechů. A těch poctivých je nespoorně více.

Pan redaktor Mareš měl smůlu, že potkal právě takového vídeňského Čecha, který nemluví česky, ale wianerisch. Z tohoto setkání dochází ihned k obecnému závěru, že takoví jsou mnozí vídeňští Čechové. Tu je zásadní chyba. Nepopírám, že takoví jednotlivci v našich řadách skutečně existují. Jsou to však jen jednotlivci a víme o nich dobře. Jsou to individua, která nejsou naprosto hodna označení »vídeňský Čech« a která jsou ostudou naší menšiny. Podívejme se však věci na kloub. Československý ústřední výbor ve Vídni zřídil pro zkoumání národní spolehlivosti a pro vydávání osvědčení o národní spolehlivosti zvláštní oddělení — t. zv. Pětku. Vedoucím tohoto oddělení se stal František Buchal. Byl to nesporně správný tah, nebo Fr. Buchal je naprosto kovaným Čechem a mužem na pravém místě. Pro svoje národnostní uvědomění byl již v roce 1938 odsouzen na 26 měsíců, které si odbyl ve věznicích ve Stejnu. Po propuštění stal se vedoucím činitelem odbojové skupiny »Curieu« ve Vídni. Byl v r. 1944 znovu zatčen a pouze rychlý postup Rudé armády zachránil ho předistou smrtí. Je pochopitelné, že takový člověk pečlivě a objektivně zkoumal činnost každého příslušníka vídeňské menšiny, než mu byla vydána »zelená průkazka«. I tu občas nějaký pochválný člověk proklouzl, ale vcelku možno říci, že zhruba 23.000 průkazek bylo vydáno lidem opravdu spolehlivým. Proti vydání průkazek těm, kteří se jakýmkoli způsobem prohržili proti českému národu, se většina vídeňských Čechů — obzvláště ti mladí — důrazně postavila. Pokládají jsme za čestnější býtí pro svoji národnost pronásledovaní, než zapomenouti z jakéhokoli důvodu na svůj původ. Předpis o vydávání osvědčení o národní spolehlivosti vídeňským Čechům — a ty jsou mimo jiné předpokladem pro cestu do ČSR — byly však velmi velmi zmírněny. Škoda, že pan redaktor Mareš nemohl být přítomen poradám v této záležitosti mezi zástupci ČsÚV a kompetentními činiteli našich úřadů na počátku července v Praze. Pak by mu bylo také mnohem jasnější, jak a proč se takoví jednotlivci čtenisté do ČSR dostávají a iště ještě dostanou.

Škoda, že pan redaktor neměl příležitost potkat skutečného vídeňského Čecha, iací jsou ne mnozí, ale většina. Ti by mu byli mohli řadnou češtinou povypřávévat ledascos zajímavého. Jistě by mu řekli otevřeně svůj názor na ty jednotlivci čtenířtvy, který by se o ně křvl s názorem pana redaktora. Řekli by mu toho však ještě více. Nejprve o tom, co jsme v té Vídni za německé okupace zažili: polačování všeho českého, násilné zavírání českých škol, zastavení českých novin, nasazování k potupným pracím (maturant — zametač, PhDr. — nosič uhlí či magazínér, atd.), zafazení do Technické Nothilfe atd. Snad by mu řekli také něco o náletech a o dobývání. Jistě by se zmínili i o tom, že menšina ztratila za okupace přes 50 svých příslušníků, kteří byli popraveni a uvedli by mu i počet vězňů v koncentračních táborech a věznicích, iichž bylo přes 250. A údaie o odboji vídeňských Čechů by pana redaktora Mareše iště také zaujalv. Lidé by mu však řekli ještě mnohem více: že zanechali své dobré a dlouho, poctivě budované existence v Rakousku, že se přestěhovali, iaké při tom měli potíže, iaké zdánlivě nepřeokonalné překážky na ně čekaly ve vlasti, iaké nepochopení necházeli u orgánů naší lidové správy, iak mnozí z nich jsou dosud pokládáni za cizince, ač mají potvrzení ministerstva vnitra, že do definitivní úpravy státního občanství jsou plnoprávními občany republiky. Současně by mu museli říci, kolik krásných představ a ideálů pohřbili a že přese všechno nezoufali, nesložili ruce v klín a poctivě pracují na výstavbě nové republiky, snažíce se zaplnit ony mezery, které vznikaly v našem hospodářství odsunem Němců. Zároveň by ho zaistě upozornili, že ve Vídni jsou iště tisíce poctivých Čechů, kteří by se rádi vrátili a nastoupili na místa odsunutých Němců, že však reemigrace vázne.

Snad by tohle pana redaktora Mareše přimělo, k nové úpravě objektivního názoru na vídeňské Čechy. Chtěl-li by pan redaktor Mareš iště referovat o vídeňských Čechích a chtěl-li by, aby jeho referát nebyl jednostranný, ať si zajede třeba do Vídne, nebo pohovoří s někým z ČsÚV, či se jenom z blízká podívá na repatriální vlak vídeňských Čechů. Nenochybují, že nám potom svými referáty a úvahami více poslouží.

S úctou

O. S.

Zapomnělo se na SČM?

Vážená redakce!

V 19. čísle »Dneška« jsem četl několik zajímavých článků a k jednomu z nich bych si dovolil zaujmout i já stanovisko. Je to článek kol. Chlouпка, studujícího v Brně, s titulem »Zapomnělo se na SČM?«

Ano, skutečně se nám zdá, že křik, s nímž se počala třítit spolupráce mládeže i tam, kde SČM byl skutečně střediskem vstřeré mládeže, bez rozdílu politické příslušnosti, nějak převládá po volbách přestál. Jen si vzpomeňme, iak jsme hleděli plni obav k oběma průvodům maiáles, iak jsme pozorovali vlnu bouře a nesváru, lež se před volbami přehnalá i ve fakultních spolcích vysokoškolských, které jsou kolektivními členy SČM. Ano, bylo překvapivé průřadné, že proti svobodnému rozhodnutí valného shromáždění Svazu vysokoškolského studentstva v Praze z 8. dubna 1946, kdy SVS ze svých členů se stal jen proti malému procentu hlasů kolektivním členem SČM a ROH, sotva za měsíc se začalo bržít i v zdánlivě antipolitických fakultních spolcích. Všehrd a SPIK, dva největší fakultní spolky, žádaly

SVS o vystoupení z kolektivního členství SČM a jejich představitelé hrozili svoláním mimořádné valné hromady SVS, iž by tyto dva fakultní spolky s ohledem na počet členů mohly bez souhlasu výboru SVS svolat, a na niž přý určité k tomuto vystoupení ze SČM dojde. Ale bouře se převálily, vynutily si pouze vystoupení několika lidí ze SČM a snad ještě více z mládeže národně socialistické, kdy ti první byli přímo nuceni jednat stranou, iednak rodiči aby resignovali na své funkce v SČM a vystoupili z něi, ti druzí tak učinili podle zdravého rozhodnutí, když narazili na nepochopení a zaujatou tvrdokšinnost. Tvrdickým příkladem bylo vystoupení kolegy Jana Zajíčka, předsedy pražského SVS, z mládeže národně socialistické, a to proto, že se postavil kladně k maiáles, která pořádal SVS za hlavní spolupráce se SČM. Nu a kol. Zajíček neienže musel iak předseda výboru maiáles 1946 trvat na svém stanovisku, ale i vytřval.

Ano, išem přesvědčen, že až se do otázek mládeže nebudou plést stafi, bude SČM skutečně organizací všech, takovou, iak si jí přáli její zakladatelé, kteří na podkladě jednoty mládeže během okupace v ilegálním národním hnutí pracující mládeže vytvořili pak SČM. A chci také věřit, že to už nebude Svaz pouze české mládeže, ale Svaz mládeže československé. Byl k tomu dánv základny na zlínském sjezdu a vytvoření takovéto celostátní organizace by odpovídaly skutečnosti, že na příklad vysokoškolská iž mají tuto celostátní organizaci, iž je Ústřední svaz československého studentstva se sídlem v Praze.

Vladimír Podrouček,
posluchač vssoké školy obchodní v Praze.

Dnešek na ulici

Vážený pane redaktore!

Pokusím se Vám vřlčítí svůj zážitek ze dne 30. VII. 46 na Vinohradském náměstí.

Myslím, že išem první člověk (sotva poslední) v ČSR, který byl na ulici napaden nadávkami »fašoun« a »flink«, protože četl »Dnešek«.

Vidíte, že poměry se krvstalisují utěšeně. Tato věc má hlubší význam, než se na první pohled zdá. Ejhle, fašismus. Podle známého receptu »chyťte zloděje«, ie první argument fašismem proskáklého člověka pokřik »fašoun«. Řekli mi »vy fašouni«, v množném čísle, iakže tím mvslel neiměně všechny čtenáře »Dneška« a ne jenom mne. Abyste si mohli o celé věci udat správný obraz (dřoufám, že Vás vře zajímá), pokusím se vřlčít, iak se celá věc přihodila. Po vystoupení z elektriky zůstal išem stát ve staniči a dočítal článek v »Dnešku«. Vedle mne stál kamelot, který se ke mně obrátil s poznámkou: »A vy čtete »Dnešek«, 900 iých zajiřtli těch flinků na plovnárně a vláda nařídila, že přídou do pracovního tábora.« Nato vedle stojící muž, s malým mosazným odznakem kladivo a srp, obrátil se na kamelota se slovy: »Ze se s ním bavíte, s fašounem.« a dodal: »však my vám to spočítáme, vy fašouni«

Nato já mu odpověděl, zda chce snad počítat všechny lumpárny, které se zatím napáchaly. Tu začal křičet, abych tak nemluvil, nebo že mne vezme na policii. Padl iště několik »fašounů« a iých nadávek, neivíce však potom, kdy išem mu řekl, že ne já, ale on je fašista. Sršící »politik« začal zase o policii, ale přitela moje elektrika a tak išem nastoupil a jel dále.

Pikantní na celé věci ie, že mne napadl právě kamelot, kterého, rače odpustit, za zvláštního pracanta nepovažují. Neisem lékař, ale nebyl rozhodně mrzák a na mne dělal dojem zdravého člověka.

Teprve večer, když išem vře vyprávěl svému sousedovi, vřlchl tento s úsměvem »Rudé právo« a ukázal mi článek s nadpisem »Poznáte je«, do jehož přečtení išem teprve pochopil. Tam to bylo napsáno, že »Dnešek« čtou ti lidé, kteří nepracují. Měl išem sice poslední oblek, ale mám dobrého krejčího a tak má moje sako skutečně »elegantní« střih i barva je vkusně světle šedá, iakže mne chlapík poznal přesně podle popisu v Rudém právu. Až sem by vše souhlasilo až na to, že išem docela malý veřejný zaměstnanec s platem 4000 Kčs měsíčně bruto. »elegantní sako« pek pochází z roku 1939 od kteréžto doby išem za okupace iako příslušník stavu, který, iak známo, podle nebožtíka K. H. Franka pro svůj málo oddaný postoi k řiši, žádný poukaz na nové nedostal.

Za druhé, nyní na ně, při nejlepšii vůli nemám, ačkoliv poctivě pracuil.

Poručím se vám, pane redaktore, váš nyní iště věrnějšii čtenář.

V. P.

listárna redakce

Oprava. V článku »Co se piše o pracovní morále« v čís. 18 na řádce 7. od počátku čti: místo »studijním oddělením inspektorů práce« správně: »studijním oddělením ministerstva práce prostřednictvím inspektorů práce«.

Zjištění. V 18. čísle »Dneška« byla pod titulem »Dovolená v pohraniči« zřáva o poměrech iedné továrny na cukrovinky v Podmoklech. Tato zřáva se netýká podniku Otto Růger, továrny na kakao, čokoládu a cukrovinky v Podmoklech.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

František Halas:

DĚŠT DĚTÍ

Františku Hrubínovi

Děšt není pro nás děšt je pro děti

*Když po hrách usínají
a v snách umějí viděti
kam jeho nožky utíkají*

Děšt není pro nás děšt je pro děti

*oblina čílek jejich tají
radost když kapky v zlatém*

si stříbrné pantoflíčky

Ze sbírky »Dokofána«.

NOVÉ KNIHY

Dr Rostislav Kocourek: Svět žaluje v Norimberku. Norimberk byl beze sporu vždycky proslulým městem. Jeho slávu sice smetly spojenecké odvetné pumy, které prozřetelně zachovaly palác spravedlnosti, ale jméno Norimberk se drží stále v myslích a ústech lidí celého světa, díky německým nositelům kultury. Proces s válečnými zločinci je velkou a dějinnou událostí, jejíž důležitost si uvědomuje jasně snad každý z nás, i když dlouhé měsíce, přes které se vleče, už značně oplovaly zájem o jeho

Hloubku lidského ducha nepoznáš dle toho, co ví, nýbrž dle toho, co jej znepokojuje. Omezenec dokonce ví všechno, neznepokojí ho nic.

IRNERIUS

průběh. Počáteční dlouhé sloupce v novinách se seschly, aby udělaly místo novým událostem. Je však mnoho těch, kteří nezapomínají na velký akt spravedlnosti a dokonce si referáty o líčení schovávají, aby nezapomněli nikdy. Mezi českými dopisovateli působí od začátku přelíčení v Norimberku nadporučík dr. Rostislav Kocourek. Svě reportáže o jednotlivých sezeních seřadil do uceleného celku, který nazval »Svět žaluje v Norimberku«. První část referátů vyšla nedávno v nakladatelství Borový. Autor vypracoval své reportáže s romanopiseckou pečlivostí, zachytil povahy a mravy soudců, obžalovaných a ostatních přítomných, vyličil pouťavě drobné události a příběhy, seběhnuvší se kolem procesu. Státě o průběhu jednání podložil citáty z protokolů i předložených dokumentů a připravil tak českému čtenáři knihu, která ho upoutá svou závažností a důkladností. Mimoděk si musíme říci: Kolik ještě dluží?

Přetisk z Nár. osvobození.

Stará kniha o Indii v novém vydání. V Socialist Book Centre v Londýně vyšla kniha Reginald Reynolds: »White Sahibs in India« (Bílí páni v Indii). Je to nové vydání knihy, která vyšla v Anglii už před válkou a je tu pokládána za nejvýznamnější obžalobu imperialismu, jaká kdy byla napsána. Sotva najde čtenář lépe shromážděný a dokumentovaný materiál o tom, jak si počínali bílí vládcové v Indii. Ke knize byl připojen nový přehled událostí od roku 1937 až do roku 1945. K. i.

Nová kniha o Japonsku. V nakladatelství Allen and Unwin v Londýně vyšla kniha G. C. Allen: »A Short Economic History of Japan 1867 až 1937« (Stručné hospodářské dějiny Japonska od r. 1867 až do roku 1937). Kniha je výkladem hospodářského vývoje moderního Japonska. Autor správně analysoval zvláštní společenskou strukturu v době feudální vlády dynastie Tokugawa, která vládla v Japonsku od 17. století až do roku 1867. Zdůrazňuje, že revoluční přeměna

feudálního Japonska v moderní průmyslový stát nebyla dle buržoasie, ale samurajů nižších hodností, kteří byli ožebračeni feudálním hospodářstvím. Ti přešli do státní služby a měli podíl na vytvoření moderního průmyslu a silné armády. Pak popisuje vznik průmyslové kapitalistické třídy, která se soustředila v obrovských koncernech Zaibacu, jež nemají obdoby v evropském a americkém kapitalismu. V nich se soustřeďovalo veškeré jmění Japonska. Japonský rodinný systém a zvyk adopce dal těmto koncernům stabilitu. Autor obdivuje organizaci japonského obchodu a průmyslu. Chybí mu však jasné zhodnocení toho, kam přivedla Japonsko politika koncernů, které podporovaly militaristickou kliku a japonské fašisty. K. i.

Nový fond Rockefellerovy nadace pro mladé britské spisovatele. Rockefellerova nadace zřídila fond 50.000 dolarů (2.500.000 Kčs) k podpoře mladých britských spisovatelů a kritiků, kteří se před válkou ukázali slibnými, ale jejich práce byla válkou přerušena. Fond bude vycerpán za 3 roky a spravuje jej univerzita v Birminghamu. Talentovaní jezdci obdrží prostředky, které

Eduard Bass

RYBIČKY VE SLONU

Je — není, jako v pohádce: znám já jednu ulici, v té ulici je domeček, v tom domečku byteček, v tom bytečku okénko, za tím oknem — slon a v tom slonu vodička, v té vodičce rybička. Je to slon pěkný, indický, celý ze skla, patnáct centimetrů na dvacet. Dík sklu je vidět i do jeho vnitřnosti: na dně břicha má písek a špetka písku mu leží také v hlavě. Rybička mrskne očáskem — Šups, už je v hlavě; mrskne po druhé — šups, už je v břiše. Víc na vybranou nemá, ježto nohy, uši, očásek i chobot jsou masivní. Dohromady je to dokonale odstrašující příklad nemožného užití nevhodné formy, vzor nevkusy, jež estetikazatracuje s nejvyšším rozhořčením. A je to na kvadrát špatné, že jde o akvarium, které má také své základní zákony dobra a zla. Bydlet v břišní dutině indického slona, kde se nezazelená ani stolístek

ani řebříček vodní, tof snad ještě horší rybí osud než život v onom kulovitěm skleněném vězení, které visávalo na různých stužkách před arkýřem parádního měšťanského pokoje. Slon co akvarium je neřest úplná a přehrozná, volající kdejakého karatele, oprávce a vychovatele, aby proti ní psal, od ní i slovem varoval, na její potření schůze konal, porady svolával, osnovy příslušných zákonů zlepšoval, vymýšlel a navrhoval. Ach, můj Bože — taky jsme měli své veliké životní údobí, kdy jsme považovali za nutno apoštolovati proti tákům z poštovních známek a proti vyšíváním průpovídkám na polštářích. A s hrůzou si vzpomínám, že ve svém nejbližším okolí, u mých drahých rodičů, měl jsem jednu takovou stvůru nevkusy nad druhou stále na očích.

Předevsím měl tatínek na svém psacím pultu sírník z laciného porcelánu, sírník z dob, kdy ještě neexistovaly švédské zápalky a sirky se se svými červenými hlavičkami str-

kaly do porcelánových nádobek. Taková prostá nádobka, přirozená ve svém tvaru a účelu, mu však nestačila: když už sírník, tož si vybral figurku psa, do jehož hřbetu se sirky strkaly. A ten pes nebyl nějaký parádní ohař, pudlík nebo mopsík, podle módy tehdejších let, nýbrž vychrtlý řeznický hafan a k tomu strašně zbitý, potlučený, pomláčený, zflastrovaný a zafáčovaný. Byla to docela hloupá, groteskní, šestikrejcarová soška, co sírník zřejmě nesmysl a svrchovaný nevkus. Ale — a teď přichází ono pozdní, lítostivé ale, když si teď vzpomenu, co pro mne před dávnými lety ten pejsek znamenal, s jakým soucitem jsem se jako dítě díval na ty jeho obvazy, jak mi bylo líto těch jeho ran a žalostivých očí, jak jsem se neodvážil sáhnout na sirky, abych mu neudělal bebé — kde jsi, ty šestikrejcarový nevkus, ty estetická hrůzo, ty logický nesmysl, abych si tě postavil tady před sebe na psací stůl, a dívá se na tvé

směšné rány, přivábil si před oči všechno to ostatní, plechové posepátko se zeleným pískem, železného jelínka s násadkami na parohách, pokaňkaný kalamář, viklavý lis na kopírovací knihy, hrbolatou podlahu, na níž skřípal písek, vůni zboží v krámě, pletené židle v pokojích... až k tomu pimprlovému divadélku, na němž ve hrách, jež tatínek improvizoval, hlavní roli mival vždy lampář, prozpěvující »já jsem lampář dnes, mám v kapse dost peněz, lampy dobře hofejí, tralíla, tralíla la?«

Ne, všechny ty věci, proti nimž bylo nám v letech estetického rozkohoutění bojovati, mají ještě jinou hodnotu, než je jejich umělecký tvar a věcná účelnost: tyto drobné treťky denního života znamenají prostě potěšení člověka, radost a úsměv — kdo má mít srdce, aby tohle prostým lidem bral? Dokud není člověk sám od základu převychován, je nutno k jeho drobným, intimním požitkům přistupovati co nejtaktněji. Ale i to estetické pře-

jim umožní život bez finančních starostí po dobu jednoho roku. Tyto podpory jsou nazvány »Atlantic Awards in Literature« a jediné omezení příjemců je, že nesmí mít žádné pravidelné zaměstnání a dostávají honoráře od nakladatelů po tu dobu, po kterou dostávají stipendium. K. i.

Nové čínské knihy a nové knihy o Číně. Cao Ju, čínský dramatik, napsal hru »Domov«, podle románu spisovatele Patina. Je v ní vyličen systém s tradičním rodinným systémem, který ovládal Čínu po staletí. Děj se odehrává v Čengtu, v provincii Sečuan. Autor Lao Šeh, jehož román »Rikša« měl v Anglii nesmírný úspěch, napsal nový román »Rozvod«, ostrou satiru na prostředí rodin střední vrstvy. Oba spisovatelé Cao Ju a Lao Šeh byli pozváni na přednáškové turné do Spojených států. — Pačin, autor vynikajících románů »Domov«, »Jaros« a »Podzim«, vydal ve válce nový román »Požár«. — Proslulá spisovatelka a básnířka Hsieh, známá svým literárním jménem Ping Hsin »Ledové srdce«, napsala pozoruhodný román »O ženách«. — V nakladatelství Harrap v Londýně vyšla kniha H. B. Rattenbury: »Face to Face with China« (Tvář v tvář Číně). Je to populární kniha o staré a nové Číně. — V Londýně začal vycházet čtvrtletník »China Tomorrow (Zitřejší Čína), v němž jsou obsaženy cenné příspěvky o rychle se měnící Číně. K. i.

Sbírka básníka Shelleyho věnována Blodeleianské knihovně v Oxfordě. Sir John Shelley-Rolls věnoval Blodeleianské knihovně v Oxfordě sbírku svého prastrýce anglického básníka Percy Byrse Shelleyho (1792—1822), která obsahuje 27 dopisů, 14 zápisníků a zlomky veršů i písní v rukopise Shelleyho, spolu s více

než sto dopisy a pěti zápisníky Mary Shelleyové. K. i.

Slovenská nakladatelství v prvním poválečném roce. V den prvního výročí osvobození Lublaně pracují tam již čtyři velká nakladatelství: Slovenský knižovní zavod, Državna založba Slovenije, Cankarjeva založba a Založba mladinske knjige. — Državna založba (státní nakladatelství) vydalo dvě dokumentární díla: »Slovenski zbornik 1942« a »Slovenski zbornik 1945«. První sborník obsahuje ilegální články, tištěné v Lublani 1942 v době nejkrutějšího okupačního teroru. Články byly v té době tištěny anonymně a nyní jsou podepsány plnými jmény svých autorů. Jsou mezi nimi: Oton Župančič, Juš Kozak, Edvard Kocbek, Boris Kidrič, Boris Zihler, Josip Vidmar a j. Druhý sborník byl vydán koncem minulého roku za redakce spisovatele Juše Kozaka. Obsahuje obsáhlé statečky stěžejních slovenských politických a kulturních pracovníků a představuje přehled nepřetržitého čtyřletého zápolení s cizáckým fašismem. Zvláštní pozornost zasluhuje sbírky básní Župančiče a Grudena, vydané tímto nakladatelstvím. K. i.

Unie francouzských žen (Union des Femmes françaises) založila cenu George Sandové, která bude každoročně udělována za dílo o životě žen v minulosti i přítomnosti. V porotě budou zasedat většinou ženy, mezi nimi i Elsa Trioletová; z mužů jsou v jury J. R. Bloch, Jean Cassou, L. Mquassinac a Georges Sadoul. K. i.

Georges Duhamel vydal antologii francouzské lyrické poesie (od konce XV. století do konce XIX. století). Kniha končí Baudelairem. Vyšla u Flammariona. K. i.

Literární cenu Life in America ve výši 2500 dolarů dostal letos James Thomas

Flexner, syn nedávno zesnulého učenice Simona Flexnera za knihu »First Flowers of Our Wilderness« (První květy naší pustiny). Jsou to sociální a kulturní dějiny koloniální Ameriky. Autor byl dopisovatelem »New York Herald Tribune« a působil také jako žurnalista v Londýně. Napsal čtyři knihy, z nichž »William Henry Welch and the Heroic Age of America Medicine« společně se svým otcem. Cena Life in America se uděluje každoročně za dílo, které přispívá k poznání Ameriky. Naposled byla udělena Loře Wood Hughs za její autobiografii »No Time for Tears« (Není kdy na slzy). K. i.

Dvě knihy o prezidentu Rooseveltovi. V srpnu má vyjít v nakladatelství Julian Messner kniha Rity Halle Kleemanové »Young Franklin Roosevelt« (Mladý Franklin Roosevelt), v níž autorka líčí prezidentova chlapecká léta. Elliott Roosevelt, syn a důvěrník zesnulého prezidenta, vydá letos na podzim knihu o světových konferencích, jak je prezident viděl a jak o nich vypravoval svému synovi. Kniha bude mít název »As He Saw It« (Jak to viděl on). K. i.

Beowulf. Gavin Bone pracoval do moderní angličtiny »Beowulf«, jednu z nejstarších anglických literárních památek od neznámého autora. Upravena do moderní mluvené angličtiny a zbavena archaismů, je srozumitelná nejširší veřejnosti.

KNIHY REDAKCI DOŠLÉ

Norimberk — zločin a soud. Redakce Vladimír Rýpar. Fotografie Karel Hájek a z nejrůznějších pramenů. Úprava Karel Poličanský. Nakl. Svět v obrazech, s. s. r. o., vydavatelstva ministerstva informací. Stran 64, Kčs 60.—

Petr Kříčka: Píseň meče. Upravil 9 iniciálkami vyzdobil a obálku navrhl Karel Svobinský. Vydal B. M. Klika, Kmen, Praha. Stran 60. Kčs 40.—

František Hník: Edvard Beneš — filosof demokracie. Vydal Melantrich. Úprava a obálka F. Muzika. Stran 295. Kčs 90.— brož.

Eduard Tábořský: Naše věc — Československo ve světové mezinárodní práva za druhé světové války. Vydal Melantrich. Obálka F. Muzika. Stran 220. Kčs 110.— brož.

František Gottlieb: Dvojí nástup. Vydal Melantrich. Obálka F. Muzika. Stran 75. Kčs 45.— brož.

Prof. dr. Leontij Kopeckij: Pisemný a slohový výcvik v ruštině. I. ruský pravopisný systém. Vydal Melantrich. Stran 147. 75 Kčs brož. 75.— brož.

Jan Masaryk: Volá Londýn. Předmluva: Josef Kopta.

Obálka Jos. Hochman. 4. sv. knihovny Třetího století. Nakl.: Práce. Stran 311. Kčs 90.— brož., Kčs 115.— váz.

Kamil Kučera: Etický poleh od lékařské laboratoře (Essay). Nakl. Vladimír Žikeš. Stran 207. Cena 87.— Kčs brož.

B. Horst: Smřš. Román. Obálka J. Hochman. Redakce V. Běhounek. Sbirka Příliv. Nakl. Práce. Stran 313. Kčs 120.— brož. 145.— váz.

Bědřich Urie: Čeští violoncellisté — XVIII.—XX. století. Hudební edice Příboj. Péče kulturní komise ÚRO, vydává Práce. Obálka: Pravoslav Kotík. Stran 328. Kčs 120 brož.

Emil Vachek: Německá válka (Bleskové války začínají). Typografická úprava a obálka: Vilém Ambrossi. — Obrazková část: Vladimír Rýpar. Nákladem: V. Neubert a synové. Díl třetí. Stran 310. Kčs 180.—

Václav Wagner: Umělecké dílo minulosti a jeho ochrana. Úprava M. Kaláb. Nakladatelství Vladimír Žikeš. Stran 59, Kčs 88.— brož.

Ladislav Ptáček: Na sever od Prahy (Knížka o českém pohraničí). Obálka Václav Trefil. — Vydalo Severočeské nakladatelství ve Varnsdorfu. Stran 152, Kčs 84.— brož., 100 Kčs váz.

Dr. M. Teplý: Združstevněná vesnice. — Obálka a typografická úprava: K. Teige. Vydalo nakladatelství Práce. Stran 350. Kčs 130.—

Miloslav Nohejl: Holýma rukama. Edice Májová knižnice, sv. 4. Obálka a kresby: O. Mrkvíčka. Nakladatel: družstvo Máj. Stran 68, Kčs 75.—

F. M. Bartoš: Co víme o Husovi nového. Vydalo nakladatelství Pokrok. 180. svazek knihovny Národního osvobození. Obálka Vladimír Endl. Stran 139. Kčs 39.— brož., 59 Kčs váz.

Richard Llewellyn: Bolo raz zelené údolie. Obálka Ján Čechov. Prekladateľ Rudolf Košťal. Vyd. Transoscius v Liptovskom Sv. Mikuláši. Edícia Tvorba Transoscia, sv. 48. Stran 648. Kčs 210.— brož., 240.— viaz.

Ján Poničan: Treba žiť. Obálka Dezider Milly. Vydavateľ Transoscius v Liptov. Sv. Mikuláši. Edícia Tvorba Transoscia, sv. 48. Stran 185. Kčs 65.— brož., 90.— viaz.

E. Vasiljev a Ch. Kovalson: Za pracovní výkonost, hodnou socialistické společnosti. Knižnice soudobých problémů Otázky a odpovědi. Vydalo: Nakladatelství Práce. Stran 38.— Kčs 15.—

Stefan Mihail: A žif sa chce. Obálka: Ján Čechov. Vydavateľ Transoscius v Liptovskom Sv. Mikuláši. Edícia Tvorba Transoscia. Svazok 47. Stran 179. Kčs 60.— brož., 85 Kčs viaz.

vychování lidstva je věc velmi nejistá a ošemetná. Uznává se, že v každém z nás je kus instinktivního divocha; a poznání člověk, jak primitivní umění divochů miluje složitost, zdánlivou nelogičnost, jak rozehrává krajní představy, kombinuje nemožnosti, využívá materiál, ale i překonává jej, jak není zkrátka hranic pro kouzelné přeludy jejich fantazie — jakým podivným zázrakem bychom mohli pravnučky těchto divochů sjednotit k nějaké jednotné formě ve věci vkusu a nevkusů?

Slon co akvarium — hrůza! Ale jdu-li mimo to přizemní okno, nevidím jemu onu do estétských nebes-volající skleněnou stvůru s melancholickou rybičkou. Je tam kolem vlhká zeď s odprýskající maltou a rámy oken jsou zpuchřelé a pokoj za nimi temný, neboť od chvíle, kdy vyrostl čínák nproti, nedopadl tam sluneční paprsek. A čelo postele sahá

do půle okna, ježto pokoj je malý a ošklivý; a ostatní nábytek je chudý a chudé jsou i večere, k nimž zasedá pod přitaženou zárovkou bledá a smutná rodina. Je mezi nimi churavý hoch a ten klečí celé hodiny na židli u okna a tiše se dívá, jak zlatá rybička fuká výtrvale do stříbrné hladiny a zase se odevzdaně a marně vrací ke dnu.

A tohle tedy je jaksi základnější a křiklavější věc světského nepořádku než nevkus domácí výzdoby; a dokud lidé zůstávají hůř uvěznění v poklopu velkoměsta než ta zlatá rybička ve svém akvariu a dokud marněji a beznadějněji fukají na stříbrnou stěnu nějakého lepšího, volnějšího života, doteď budme rádi a vděční, že aspoň nějaký směšný skleněný slon s rybkou jim dovede na chvíli rozzářit oči a potěšit umdlenou mysl.

Z připravované knihy »Kázáníčka